

ПРЕЗИДЕНТ

АЗИЯ МЕН ЕУРОПАНЫ ЖАЛҒАЙТЫН ДАРА ЖОЛ

Ақордада Астанаға ресми сапармен келген Болгария Президенті Румен Радевті салтанатты қарсы алу рәсімі өтті. Мемлекеттер басшылары бір-біріне ресми делегация мүшелерін таныстырды. Құрмет қарауылының бастығы рапорт берген соң екі елдің мемлекеттік әнұрандары шырқалды.

Шағын құрамдағы келіссөздер барысында Қасым-Жомарт Тоқаев қазақ-болгар серіктестігін одан әрі нығайту тұрғысынан Румен Радевтің сапарына айрықша мән беретінін атап өтті.

— Болгария — Қазақстанның Еуропадағы ең маңызды серіктестерінің бірі. Екі елді тамыры терең саяси және экономикалық ынтымақтастық бай-

ланыстырады. Әртүрлі саладағы екі-жақты қарым-қатынастарымыз тұрақты дамып келеді. Мұны сенімді саяси диалогтан, Парламенттер арасындағы нәтижелі ықпалдастықтан, сауда мен инвестицияның қарқынды өсуінен, халықтарымыздың байланысы мен әлемдік қоғамдастықтағы өзара қолдаудан анық аңғаруға болады. Екіжақ-

ты сауда айналымының артып келе жатқаны қуантады. Бұл — жақсы үрдіс. Біздің нарықта 60-қа жуық болгар компаниясы табысты жұмыс істеп жатыр. Қазір біз тау-кен өнеркәсібі, өндіріс, көлік және құрылыс салаларында жемісті ынтымақтастық орнаттық. Энергетика, транспорт және логистика, жасыл энергия, атом өнеркәсібі, ғарыш, ауыл шаруашылығы, цифрландыру, денсаулық сақтау, туризм секілді перспективті салалар бойынша ықпалдастықтың әлеуеті зор, — деді Қазақстан Президенті.

Румен Радев қонақжайлық танытқаны үшін Қасым-Жомарт Тоқаевқа ризашылығын білдірді. Сонымен қатар елдеріміздің арасындағы серіктестік деңгейіне жоғары баға беріп, барлық салада байланысты жандандыруға ниетті екенін жеткізді.

— Болгария екі ел арасындағы дәстүрлі әрі табысты байланысты жоғары бағалайды. Мемлекетімізді өркендетуге бағытталған ауқымды реформаларыңыз бен көреген саясатыңызды қолдаймын. Біз Қазақстанды Орталық Азиядағы басты серіктесіміз санаймыз. Сіздердің осыған дейінгі табыстарыңыз таңғаларлық: экономикаларыңыз қарқынды өсіп келеді, инновация, ғылым, білім, жоғары технология салаларында зор табысқа жеттіңіздер. Кеше мен Ғарыш орталығын аралап көрдім. Сіздердің жетістіктеріңізден жақсы әсер алдым, — деді Болгария Президенті.

(Жалғасы 2-бетте)

СТРАТЕГИЯЛЫҚ СЕРІКТЕСТІКТІҢ ЖАҢА КЕЗЕҢІ

Қасым-Жомарт Тоқаев «Қазақстан – Болгария» бизнес-форумына белсене қатысқаны үшін Румен Радевке және болгар кәсіпкерлеріне алғыс айтты. Мемлекет басшысы аталған іс-шара екі елдің экономикалық және инвестициялық ынтымақтастығына тың серпін беретініне сенім білдірді.

— Президент Радевтің Қазақстанға жасаған ресми сапары стратегиялық серіктестігіміздің жаңа кезеңі басталғанын көрсетеді. Бұл — біздің ортақ өркендеу жолындағы ықпалдастығымызға қозғау салады. Отыз жылдан астам уақыт ішінде Қазақстан мен Болгария арасында берік әрі өзара құрметке негізделген саяси және дипломатиялық қарым-қатынас орнады. Қазақстан Болгарияны достас ел әрі өте маңызды стратегиялық серіктес санайды. Дегенмен сауда-инвестициялық ынтымақтастықта пайдаланылмаған әлеует жеткілікті. Екі ел арасындағы байланысты жандандыруда Қазақстан-Болгария экономикалық ынтымақтастық жөніндегі үкіметаралық комиссиясы маңызды алаңға айналады деп санаймыз, — деді Қазақстан Президенті.

(Жалғасы 2-бетте)

САРБАЗДЫҢ ӨМІРІ МЕН ДЕНСАУЛЫҒЫ МАҢЫЗДЫ

Қазақстан Республикасының Президенті – Қарулы Күштерінің Жоғарғы Бас Қолбасшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Қорғаныс министрлігінің басшылық құрамымен жиын өткізді.

Мемлекет басшысы Қарулы Күштер жоғары қолбасшылығының алдында тұрған басым міндеттерді атады.

Ведомство жетекшілігіне басқару және әскери органдар құрылымын жетілдіру, әскери қызмет институтының резервін қалыптастыру, Арнайы операциялар мен аумақтық

қорғаныс күштерін дамыту шараларын жүзеге асыру жүктелді. Сондай-ақ Қарулы Күштерді цифрландыру және оның жұмысында жасанды интеллектті пайдалану тапсырылды.

Жиын барысында әскери борышты өтеуге жайлы жағдай жасаумен қатар әскери қызметшілердің кәсіби құзыретін жетілдіруге, оларға қойылатын талаптарды арттыруға мән беру қажет екені айтылды.

Президент сарбаздың өмірі мен денсаулығын сақтауға барлық деңгейдегі қолбасшылықтың жауапты екенін айтты.

Естеріңізге салсақ, Президенттің Жарлығымен 8 маусымда Дәурен Қосанов Қорғаныс министрі болып тағайындалды.

НАРЫҚ

БАНКИРДЕ ДЕ БАНКИР БАР, ЛИЦЕНЗИЯСЫ БІР БӨЛЕК

Қазақстанда банк секторының тізгіні «шағын шоғырдың» қолында шоғырланған. Құжат жүзінде 20,3 млн халыққа 21 банк қызмет етеді. Алайда іс жүзінде небәрі 5 алпауыт банк сала активінің басым көпшілігін, 65%-ын өз уысында ұстап отыр. Бұл ретте 11 ұсақ банктің жалпы активтегі үлесі бар-жоғы 10,3%! «Бұлай болса, барынан жоғы!» дейтін жағдайда. Олигополия жайлаған нарықта бәсеке көрігін қыздыру үшін реттеуші тосын қадамға бармақ.

→ 4

САЙЫС

ЧЕЧХОНДАҒЫ ЖЕТІ ЖҮЛДЕ

Оңтүстік Кореяның Чечхон қаласында спорттық гимнастикадан жасөспірімдер мен ерлер арасындағы Азия чемпионаты аяқталды. Ұлттық құрама үш жарыс күнінде жеті жүлде еншіледі. Оның үшеуі – алтын, екеуі – күміс, қалғаны – қола.

ҮШ ДҮРКІН АЗИЯ ЧЕМПИОНЫ

Иә, 5-8 маусым күндері Оңтүстік Кореяда өткен бәсекелес ерлер мен жасөспірімдер атынан 12 спортшы аттанған-ды. Соның ішінде ерлер арасында 5 спортшы финалға өтті. Нариман Курбанов тұтқалы ат снарядындағы жаттығуын мүлтіксіз орындап, Азия чемпионы атанды. Финалда әлемдегі ең күрделі комбинацияны орындағаны тағы бар. Қазылар алқасы гимнастка 14,933 ұпай берді. Бұл — спортшының Париж Олимпиадасынан кейінгі ірі жарысы. Оның айтуынша, осы сарықұрлық чемпионатының жөні бөлек. Оған қоса, Курбанов чемпионатқа қатысқан гимнастардың деңгейі жоғары екенін атап өтті.

«Финал алдындағы дене қыздыру кезінде қателестім. Бірақ ешқандай уайым болған жоқ. Ақтық сында снарядтың қасына барғанда өзіме сенімді болдым, күшім жететінін білдім. Әлемдегі ең күрделі, қиын комбинацияны орындадым. Соның арқасында маусымдағы ең көп ұпайға қол жеткіздім. Қуантарлық нәтиже, жаттығуды әлі де жетілдіре түсеміз», — деді ол.

→ 8

САЯСАТ

10 МАУСЫМ 2025 | СЕЙСЕНБІ

ПРЕЗИДЕНТ

АЗИЯ мен ЕУРОПАНЫ ЖАЛҒАЙТЫН ДАРА ЖОЛ

(Басы 1-бетте)

ТАУАР АЙНАЛЫМЫ ТҰРАҚТЫ ӨСІП КЕЛЕДІ

Қазақстан Президенті атап өткендей, Румен Радевтің елімізге үлкен делегацияны бастап келуі екіжақты ынтымақтастықты нығайтуға тың серпін береді.

Мемлекет басшысы тауар айналымының тұрақты өсіп келе жатқанын, сондай-ақ оны ұлғайтуға мол әлеует бар екенін айтты. Статистикаға сөйкес, биылғы төрт айда өзара сауда-саттық көлемі 83 миллион доллардан асты, ал былтыр бұл көрсеткіш төрт есе артып, 375 миллион долларға жеткен.

— Қазақстан экономикалық ынтымақтастықты ортартандыруға және энергетика, ауыл шаруашылығы, денсаулық сақтау мен туризм салаларында бірлескен инвестициялық жобаларды жүзеге асыруға бейіл, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент болгар компанияларымен, инвесторларымен өзара ықпалдастықты қолдайтынын жеткізіп, бұл ретте Сауда-экономикалық ынтымақтастық жөніндегі үкіметаралық комиссия негізгі рөл атқаратынына тоқталды.

Румен Радев қонақжайлық танытқаны үшін ризашылығын білдіріп, Болгария мен Қазақстанның санқырлы ынтымақтастығының көкжиегін кеңейтуге мүмкіндік мол екенін атап өтті.

— Болгария Қазақстанды Орталық Азиядағы басты стратегиялық серіктесі санайды. Табыстың кілті — ықпалдастықта. Екі ел, сондай-ақ Еуропа Одағы мен Қазақстан арасындағы қарым-қатынасты дамытуда мемлекеттеріміздің стратегиялық тұрғыдан орналасуына арқа сүйеуіміз қажет. Бұл Азия мен Еуропаны байланыстыруда маңызды рөл атқарады, — деді Румен Радев.

Келіссөз соңында тараптар серіктестікті одан әрі нығайтуға және казак-болгар қарым-қатынастарын дамытуға ықпал

СТРАТЕГИЯЛЫҚ САУДА ЖОЛЫ ЖАНДАНАДЫ

Сонымен қатар БАҚ өкілдері алдында сөз сөйлеген Мемлекет басшысы, ең алдымен, Болгария Президентінің шақыруын қабыл алып, Қазақстанға алғаш рет ресми сапармен келгені үшін шынайы ризашылығын жеткізді.

— Болгария — Қазақстанның Оңтүстік-Шығыс Еуропадағы маңызды әрі сенімді серіктесі. Біздің ықпалдастығымыз мызғымас достық пен түсіністікке негізделген. Жалпы, Қазақстан Болгарияны стратегиялық маңызы бар серіктес ретінде қабылдайды және сіздің мемлекетіңізбен қарым-қатынасты одан әрі дамытуға үлкен мән беруде. Қазақстан мен Болгария арасында дипломатиялық қатынас орнағанына өткен аптада 33 жыл толы. Сіздің сапарыңыз осы мерейлі межеге тұспа-тұс келіп отыр. Осы уақыт ішінде біздің елдеріміз барлық деңгейде өзара сенім рухындағы саяси диалог орнатты. Нақты шарттық-құқықтық негіз қалыптасты. Екі елдің сауда-экономикалық және инвестициялық байланыстары нығая түсті, — деді Мемлекет басшысы.

Қасым-Жомарт Тоқаевтың айтуынша, елімізде тату-тәтті өмір сүріп жатқан түрлі этностар қатарында болгар ұлтының өкілдері де бар. Осы ерекше байланыс халықтарымыз арасындағы ынтымақтастықты арттыра түседі.

Президент қос мемлекеттің халықаралық ұйымдар аясындағы ықпалдастығы да кеңейіп келе жатқанына тоқталды. Жанжақты әрі сенімді серіктестік алдағы уақытта да беки бермек.

Сондай-ақ көлік-логистика секторындағы байланысты дамыту мәселесіне назар аударылды. Тараптар бүгінде стратегиялық сауда жолының біріне айналған Транскаспий халықаралық көлік дәлізі жобасына

Болгарияның «Бургас» және «Варна» теңіз порттарын қосу мәселесін қарастыруға келісті. Мемлекет басшысы бұл жұмысқа екі елдің Экономикалық ынтымақтастық жөніндегі үкіметаралық комиссиясы баса мән беру қажет деп санайды. Президент Комиссия аясында Көлік-логистика саласындағы ынтымақтастық жөніндегі бірлескен жұмыс тобын құруды ұсынды.

«ҚАЗАҚСТАН – БОЛГАРИЯ» ІСКЕРЛІК КЕҢЕСІ ҚҰРЫЛАДЫ

— Бұдан бөлек, Болгарияның ғарыштық зерттеулер мен технологиялар, қорғаныс өнеркәсібі саласындағы озық тәжірибесін зерделеп, бірлесе жұмыс істеуге дайын екенімізді жеткіздім. Елімізге Президент Румен Радевпен бірге Болгарияның ірі кәсіпкерлері келді. Бүгін бизнес форум өтеді, бірқатар коммерциялық құжатқа қол қойылады. Бизнес-форумға біз, екі ел басшылары да қатысатын болдық. Бұл екіжақты ынтымақтастыққа айрықша мән берілетінін аңғартады. Біз елімізде жұмыс істегісі келетін Болгария компанияларына қолайлы жағдай жасауға дайынбыз. Мен іскер топтардың ықпалдастығын нығайту үшін «Қазақстан — Болгария» іскерлік кеңесін құруды ұсындым, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мемлекет басшысы мәдени-гуманитарлық, білім беру және өңіраралық байланыс саласындағы ынтымақтастықты дамытуға уағдаласқанын жеткізді. 2018 жылы София қаласында Астана көшесі пайда болды. Енді жақын арада елордала София атты көше ашылмақ. Президенттің айтуынша, жалпы, келіссөздер табысты өтті деуге толық негіз бар. Бірқатар маңызды құжатқа қол қойылды. Жасалған келісімдер нәтижесінде екі елдің ынтымақтастығы жана деңгейге көтерілмек.

Қасым-Жомарт Тоқаев Румен Радевпен аймақтық және жаһандық күн тәртібіндегі өзекті мәселелерді де талқылағанын айтты.

Өз кезегінде Румен Радев тараптар қызығушылық танытатын барлық сала бойынша екіжақты қарым-қатынасқа салмақты талдау жасалғанын атап өтті. Оның айтуынша, ықпалдастықты нығайтуға зор әлеует бар.

— Бүгінгі келіссөздердің қорытындысы өзара ынтымақтастыққа тын серпін беретініне сенімдімін. Транскаспий көлік дәлізін одан әрі дамыту жөніндегі меморандумға қол қойылуы екі ел арасындағы байланыстарды ілгерілетуге ниетті екенімізді көрсетеді. Осы орайда Қазақстан мен Болгарияның географиялық тұрғыдан орналасуын барынша тиімді пайдалану керек. Өйткені бұл бағыт Азия мен Еуропаны жалғайды. Сонымен қатар жүк тасымалы, энергетика және цифрландыру салаларында ғана емес, мәдени байланыстарымызды кеңейтуде де мүмкіндік мол, — деді Болгария Президенті.

Дайындаған Кәмила ДҮЙСЕН

СТРАТЕГИЯЛЫҚ СЕРІКТЕСТІКТІҢ ЖАҢА КЕЗЕҢІ

(Басы 1-бетте)

Мемлекет басшысы еліміз экономикалық ықпалдастықтың жаңа мүмкіндіктерін ашуға дайын екенін жеткізіп, басым бағыттарды атап өтті.

— Бірінші — көлік қатынасы. Қазақстан мен Болгария географиялық тұрғыдан оңтайлы орналасқан. Еуразияның қас қатысында тұрған біздің еліміз құрлықаралық байланысты қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Еуропа мен Қытай арасындағы құрлық арқылы тасымалданатын жүктің 85 пайызы Қазақстан аумағымен өтеді. Орта дәліз инфрақұрылымын дамытудың арқасында, яғни, заманауи теміржолдар, құрғақ порттар мен логистикалық орталықтар сала отырып, Шығыс пен Батыс арасын бұрынғыдан әлдеқайда тиімді жалғаймыз. Былтыр аталған дәліздің бойымен тасымалданған жүктің көлемі 62 пайызға өсіп, 4,5 миллион тоннаға жетті. Бұдан осы бағыттың маңызы арта түскенін аңғаруға болады. 2028 жылға қарай жолдың жүк өткізу мүмкіндігі 10 миллион тоннаға дейін ұлғаяды. Бұл бағыт арқылы тасымалданатын жүк көлемін арттыруға ниеттіміз және Қара теңіздегі негізгі логистикалық орталық — Бургас портының Орта дәлізге қосылуын құптауымыз, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент орнықты энергетиканы перспективті бағыттың бірі ретінде атады. Мемлекет басшысының айтуынша, Қазақстанның жанартылатын энергия саласы айтарлықтай ілгеріледі. Бұдан бөлек, отандық агробизнестің әлеуетін арттыруға баса назар аударылды.

— Біздің ауылшаруашылық өнімдеріміз әлемнің 70-тен астам еліне экспортталады. Жыл сайын нарыққа 8 миллион тоннадан астам бидай мен екі миллион тонна ұн шығаратын Қазақстан әлемдегі ірі астық экспорт-

таушылардың ондығына кіреді. Болгариялық серіктестерімізбен ет пен сүт өнімдерін, бал, өсімдік майын өндіруде ынтымақтастықты дамытуға мүдделіміз. Шымкент қаласында ет өңдеу ісіне инвестиция құюды көздеп отырған Lekkerbek компаниясының ниетін қолдаймыз. Бұл жоба заманауи технологиялар енгізіп, аймақтың экспорттық әлеуетін көтеруге мүмкіндік береді, — деді Президент.

Қасым-Жомарт Тоқаев болгариялық серіктестермен фармацевтика секторында ықпалдастық орнатудың әлеуеті зор деп санайды. Президент өз сөзінде цифрлық трансформацияға баса назар аударды. Сонымен қатар Қазақстанда мемлекет те, жеке сектор да өз істеріне озық цифрлық шешімдерді кенінен енгізіп жатқанын айтты.

— Бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін жасанды интеллект технологияларын әзірлеуді қолға алдық. Осылайша, бұл бағытта жүйелі жұмыс жүргізіп жатқан алғашқы елге айналдық. Озық IT инфрақұрылым жасақтау, соның ішінде суперкомпьютерлер мен мәліметтерді өңдеу орталығын құру Қазақстанның келешектегі дамуының өзегі болмақ. Қазақстанда Crypto-City пилоттық аймағы дайындалу үстінде. Мұнда криптовалютамын күнделікті сауда жасауға, қызметтердің ақысын төлеуге және экономикада кенінен пайдалануға болады, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мемлекет басшысы Болгария компанияларын Астана халықаралық қаржы орталығы ұсынатын мүмкіндіктерді зерделеп, қарқынды дамып келе жатқан АХҚО экожүйесіне қосылуға шақырды. Сөз соңында Президент Қазақстанның Болгариямен барлық бағыт бойынша серіктестікті тереңдетуге дайын екенін растады.

Ә.МҰХАНБЕТ

СЕНАТ

СЕНАТ МАҢЫЗДЫ ЗАҢДАР ТОПТАМАСЫН ҚАРАЙДЫ

Сенат Спикері Мәулен Әшімбаевтың төрағалығымен палата бюросының отырысы өтті. Онда депутаттар 12 маусымда болатын Сенат отырысының күн тәртібін белгіледі.

Соған сәйкес, палата депутаттары алдағы бейсенбіде «2009 жылғы 9 маусымдағы Еуразиялық тұрақтандыру және даму қорын құру туралы шартқа өзгерістер енгізу туралы хаттаманы ратификациялау туралы» заңды қарайды. Сенаторлар атап өткендей, Хаттама Еуразиялық тұрақтандыру және даму қорын ұлттық валютадағы жобалар мен бағдарламаларды қаржыландыру мүмкіндігімен толыққанды дербес халықаралық ұйымға айналдыру үшін жасалған.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілерінің тұрғын үй құрылысына үлестік қатысу, автомобиль жолдары және мүгедектігі бар адамдарды тасымалдау жөніндегі қызметтерді көрсету мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңда Сенат отырысының күн тәртібіне шығарылды. Бұл құжат тұрғын үйге қатыс-

ты жасалатын мәмілелердің ашықтығы мен қауіпсіздігін арттыруға, мүгедектігі бар адамдардың жүріп-тұру жағдайларын жақсартуға және автожол саласын жаңғыртуға бағытталған. Сондай-ақ заңда әлеуметтік қызметтер порталы және мемлекеттік сатып алу арқылы қызметшілерді тұрғын үймен қамтамасыз ету және әлеуметтік қорғау, сондай-ақ ішкі істер органдарының қызметі саласында артық заңнамалық

регламенттеуді болғызбау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң мәселелердің кең спектрін қамтиды. Аталған құжат заңдарды артық нормалардан босатуға және заңға тәуелді актілер деңгейінде елде туындайтын өзгерістерге олардың нормативтік реттеу бөлігінде жедел көңіл бөледі. Нақты айтқанда, есірткі құралдарының заңсыз айналымы мен теріс пайдаланылуына қарсы іс-қимыл, құқық қорғау органдарының қызметкерлерін, әскери қызметшілерді әлеуметтік қолдау сияқты шараларды күшейтуге мән беріліп отыр.

Сонымен қатар сенаторлар палата отырысында «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне азаматтық қорғау, электр энергетикасы және мемлекеттік мүлікті басқару мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы», «Нысаналы капитал енгізу туралы және эндаумент-қорлар (нысаналы капиталдар) туралы» заңдарды және оған ілесіп «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне нысаналы капитал қорларының және эндаумент-қорлардың (нысаналы капиталдардың) қызметі, сондай-ақ Арал маңының қазақстандық бөлігінің экологиялық қолайсыз аумағы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңды қарайды.

Іс-шара барысында бюро мүшелері Сенат комитеттерінің осы аптада өткізілетін көшпелі отырыстарында талқыланатын мәселелерді пысықтап, Парламент Мәжілісінен келіп түскен заңдарды бөлі.

МӘЖІЛІС

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ БЮДЖЕТТІҢ АТҚАРЫЛУЫ ТУРАЛЫ ЕСЕП БЕРЕДІ

Мәжіліс Спикері Ерлан Қошановтың төрағалығымен бюро отырысы өтіп, алдағы жалпы отырыстың күн тәртібі нақтыланды.

Депутаттардың талқылауына Қазақстан Республикасы Үкіметінің және Жоғары аудиторлық палатаның 2024 жылғы республикалық бюджеттің атқарылуы туралы есептері ұсынылады.

Сонымен қатар Қазақстан Республикасы Конституциясының 30 жылдығына байланысты рақымшылық жасау туралы заң жобасы қаралатын болады. Құжат Мемлекет басшысының тапсырмасын орындау мақсатымен депутаттар тарапынан әзірленіп, қылмыстық саясатты ізгілендіруге бағытталған. Заң жобасы азаматтар мен мемлекеттің қауіпсіздігіне елеулі қауіп төндірмейтін қылмыстар жасаған адамдарды қылмыстық жауапкершіліктен немесе жазадан босатуды көздейді. Рақымшылық қылмыстық құқықбузушылықтар мен аса

ауыр емес қылмыс, сондай-ақ ауырлығы орташа қылмыс жасаған адамдарға залал келмеген немесе ол толық өтелген жағдайда ұсынылады. Сонымен қатар залалдың немесе азаматтық талаптың болуына қарамастан ауырлығы орташа қылмыс жасаған азаматтардың әлеуметтік осал санаттарына қолданылуы мүмкін.

Жалпы отырыстың күн тәртібінің жобасында «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қаржы нарығын дамыту, қаржылық көрсетілетін қызметтерді тұтынушылардың құқықтарын қорғау, байланыс және артық заңнамалық регламенттеуді болғызбау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңының Сенат жана редакцияда ұсынған жекелеген баптары бар.

МӘДЕНИ ДИАЛОГТІ КЕҢЕЙТУ КЕРЕК

Ресейдің Пермь қаласында өткен Азия саяси партиялары халықаралық конференциясы (АСПХК) Тұрақты комитетінің 43-отырысы аясындағы қоғамдық-саяси тыңдауларға Қазақстан делегациясы қатысты. Делегацияны «AMANAT» партиясының Орталық аппаратының басшысы Мәди Оспанов бастап барды.

Іс-шараны «Единая Россия» партиясының қолдауымен Азия саяси партиялары халықаралық конференциясы ұйымдастырды. Форумға ТМД, ШЫҰ, АСЕАН және басқа да аймақтық бірлестіктерден 300-ден астам делегат — саяси партиялар, парламенттер мен сарапшылық қауым өкілдері жиналды. Жиынның басты тақырыптары — Еуразия кеңістігіндегі қауіпсіздік, гуманитарлық және жастар ынтымақтастығын кеңейту, сондай-ақ партияаралық диалогті дамыту болды.

Пленарлық отырыс пен тақырыптық пікірталастарда саясат, құқық, экономика және гуманитарлық саладағы өзекті мәселелер талқыланды. Қазақстандық делегация гуманитарлық бағыттағы пікір алмасуға белсенді атсалысып, Орталық Азия өңірінің тұрақты дамуы үшін жастар мен мәдени бастамалардың маңыздылығын ерекше атап өтті.

Пленарлық отырыста сөз сөйлеген, «AMANAT» партиясы Орталық аппаратының жетекшісі Мәди Оспанов гуманитарлық бағыт халықаралық ынтымақтастықтың жүйеқұраушы элементіне айналуға тиіс екенін айтты. Ол Еуразия кеңістігінде жастар мен мәдени байланыстарды күшейту маңызды екенін

айтты, себебі бұл — өзара бір-біріне сенім артуға, сөйлесуге және бейбіт өмір сүруге жол ашады.

«Мәдени-гуманитарлық ынтымақтастықта шекара болмайды. Бұл — қарудың емес, рухтың, идеяның және өзара құрметтің күші бағаланатын әлемді қалыптастыратын келісім. Біз өркениеттік тұрғыдан бірегей аймақта өмір сүріп отырмыз. Мұнда мәдениеттер диалогі әрдайым тұрақты даму мен татулықтың негізі болып келеді. Қазақстан жастар мен академиялық алмасуды, партияаралық әріптестікті дамыту және өзара сенім қағидаттарын ілгерілету бастамаларын әрдайым қолдайды», — деді ол.

Сонымен қатар «AMANAT» партиясының парламенттік дипломатия, жастар ұйымдары және волонтерлік жобалар аясындағы бастамалары таныстырылды. Мәселен, былтыр Алматы облысында ШЫҰ аясында халықаралық саяси жастар лагері ұйымдастырылды. «Жастар Рухы» жастар қанатының бастамасымен халықаралық эко-волонтерлер штабы құрылды. Партия депутаттары ҰҚШҰ Парламенттік Ассамблеясы, ТМД Парламентаралық Ассамблеясы, Түркі мемлекеттерінің Ассамблеясы (ТүркПА)

және Халықаралық Парламенттік Одақ сияқты құрылымдармен тығыз әріптестік байланыс орнатқан.

Жиын соңында Азия саяси партиялары халықаралық конференциясы Тұрақты комитетінің отырысы өтті. Оған да «AMANAT» партиясының өкілдері қатысып, қазіргі геосаяси жағдай мен халықаралық сын-қатерлер аясында Азия және Еуразия партиялары арасындағы ынтымақтастықтың басым бағыттары айқындалды.

«AMANAT» партиясы өзара құрметке, қолдауға және сындарлы ұстанымға негізделген тең құқықты халықаралық диалогті жүйелі түрде жақтайды. Мұндай халықаралық аландарға қатысу — Қазақстанның өңірлік әріптестік пен орнықты даму қағидаттарына берік екенінің көрінісі.

Айта кетейік, биыл Азия саяси партиялары халықаралық конференциясының (ICAPP) құрылғанына 25 жыл толып отыр. Аталған ұйым 2000 жылы Филиппин астанасы Манилада құрылып, Азия мен Мұхит аймағы елдерінің саяси партияларын біріктіретін басты диалог алаңына айналды. ICAPP бүгінде Латын Америкасы, Африка және басқа да өңірлердегі серіктес құрылымдармен тығыз байланыс орнатқан.

«AMANAT» партиясы Азия саяси партиялары халықаралық конференциясы Тұрақты комитетінің мүшесі ретінде 2008 жылдан бері атсалысып келеді. 2009 жылы Астанада Азия саяси партиялары халықаралық конференциясының 5-ші Бас ассамблеясы және Тұрақты комитеттің 10-отырысы өткен болатын.

ИНКЛЮЗИВТІ ҚОҒАМҒА ҚАДАМ

Ерекше қажеттілігі бар адамдардың тұрмысын жақсарту — партияның сайлауалды бағдарламасындағы басым бағыттардың бірі. «AMANAT» партиясы бұл бағытта жүйелі жұмыс жүргізуде. Инклюзивті саясат тұжырымдамасының жүзеге асырылу барысы «AMANAT» партиясы жанындағы Мүгедектігі бар адамдардың инклюзиясы жөніндегі республикалық кеңес отырысында талқыланды.

Кеңес төрағасының орынбасары, Мәжіліс депутаты Наталья Дементьева атап өткендей, бірінші кезекте қолжетімді, жайлы әрі шынайы инклюзивті әлеуметтік орта құрып, ерекше қажеттілігі бар балалар мен ересектердің тұрмысын жақсарту қажет. Инклюзия саласындағы мамандарды даярлауға, мүгедектігі бар адамдарға арналған әлеуметтік қызметтердің сапасын арттыруға, сондай-ақ партияның сайлауалды бағдарламасында көзделгендей, оңалтудың техникалық құрал-жабдықтар паркін құруға және дамытуға ерекше назар аудару керек.

Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау вице-министрі Аскарбек Ертаев бүгінге

дейін жүзеге асырылған негізгі бастамаларға тоқталды. Олардың қатарында — оңалту мекемелерінде жан басына шаққандағы қаржыландыруды енгізу, өндірісте зардап шеккен адамдардың әлеуметтік кепілдіктерін қайта қарау, БҰҰ Конвенциясына сәйкес, мүгедектердің құқығы туралы терминологияны жаңарту сынды жұмыстар атқарылды. Инватакси қызметін реттеу жұмысына түзетулер енгізілуде. Мәселен, инватакси ақысын әлеуметтік қызметтер порталы арқылы төлеу мүмкіндігі назарға алынды.

Мүмкіндігі шектеулі азаматтарға қалалық ортаның қолжетімділігін бағалау жұмысының жана тәсілдері әзірленуде.

Болашақта мұндай бағалау қызметін тәуелсіз сараптамалық ұйымдарға беру жоспарланып отыр. Бұл қадам бағалау жұмысының шынайылығы мен сапасын арттыруға тиіс. Сонымен қатар арнайы әлеуметтік қызметтер стандарты жаңартылып, медицина, білім беру, мәдениет және спорт салаларын қамтитын «Социум» цифрлық жүйесі енгізілуде.

«Арнайы қызмет көрсететін мекемелерді лицензиялауға ерекше көңіл бөлінуде. Бүгінде 91 мыңнан астам адам көмек алатын ұйымдардың 95%-ында лицензия бар. Оңалту жұмысының цифрлық күнделігі енгізілуде. Бұл қадам ата-аналарға көп мүмкіндік береді. Яғни, олар мамандардың қашықтан көмек көрсетуі арқылы балаларын оңалта алады. Пилоттық жоба төрт өңірде жүзеге асырылуда», — деді Аскарбек Ертаев.

Сондай-ақ курортта емделу қолжетімсіздігі, маусымдық шектеулер мен білікті мамандар жетіспеушілігі мәселелері талқыланды. Техникалық құралдарды жалға беру моделін енгізу қарастырылуда. Бұл қадам оның сенімділігін арттыруға және уақтылы ауыстыру жұмысын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар жұмыс орындарын квоталау тәсілдері, мүгедектігі бар адамдардың жұмысқа орналасуына жағдай жасамайтын жұмыс берушілерге өтемақы жарналарын енгізу мүмкіндігі қарастырылуда. Бұған қоса, осы саладағы квазимемлекеттік сектор мен жүйе құраушы кәсіпорындардың жауапкершілігін күшейту бойынша жұмыс жүргізілуде.

«Оны бір жиналыс аясында қарастыру мүмкін емес. Көп проблема бар. Қайталап айтайын: оларды шешу үшін кешенді тәсіл керек. Бір ведомствоның емес, барлық министрліктің қатысуы, сондай-ақ азаматтық қоғамның белсенді атсалысуы қажет», — деп түйіндеді Наталья Дементьева.

ҰЛТТЫҚ КИНОҒА ЖАҢА СЕРПІН

Мәдениет және ақпарат министрі Аида Балаева өзінің әлеуметтік желідегі парақшасында мемлекет қаржыландыратын киножобаларға арналған конкурстың жаңа кезеңі — питчинг басталғанын хабарлады.

Министрдің айтуынша, биылғы байқау салалық ұсыныстар мен пікірлерді ескере отырып, жанартылған ережелер бойынша өтуде. Конкурстық үрліс енді бірнеше кезеңнен тұрады: алдымен басым тақырыптар жарияланып, сценарий жазуға екі ай уақыт беріледі; бірінші кезеңде тек сценарийлер мен сценарийлік жоспарлар қабылданады; сараптамалық кеңес жобаларды анимациялық, көркем және деректі фильмдер санаты бойынша ірікттейді; ал екінші кезеңде толық құжаттар топтамасы тексеріліп, қателерді түзетуге үш күн уақыт беріледі. Питчинг кезеңіндегі ашық қорғау 9-12 маусым аралығында өтеді. Оның ашықтығын қамтамасыз ету мақсатында онлайн трансляция қарастырылған.

Аида Балаеваның мәліметінше, биыл питчингке барлығы 99 жоба ұсынылған.

Министр бұл үдерісті жеке бақылауына алып отырғанын атап өтті.

— Біздің ортақ мақсатымыз — отандық киноның көкжиегін кеңейту. Мемлекет қаржысына түсірілетін фильмдер — халқымыздың мәдени мұрасының бір бөлігі. Сондықтан кинематографистер өз жұмысына аса жауапкершілікпен қарап, мазмұнды әрі сапалы туындылар ұсынады деп сенемін, — деді министр. Оның айтуынша, кино — тек өнер ғана емес, сонымен қатар ұлттың тарихы мен болмысын айшықтайтын мәдени және идеологиялық құрал. Осы бағытта министрлік ұлттық киноны жүйелі түрде қолдауды жалғастыра бермек.

Мейір ЖАСЫН

ЗАМАНАУИ КӨШПЕНДІЛЕР ӨНЕРІ

Жуырда «Астана Опера» театрының Үлкен залында Nomad Inspiration атты гала-концерт өтті. «Астана Опера» театрының балет труппасы мен этно-фольклорлық HasSak тобының бірлескен жобасы «Опералия» халықаралық музыка фести-валінің бір бөлігіне айналды.

«Астана Опера» театрының балет әртісі, жарқын әрі жас хореограф Сұлтанбек Ғұмардың ерекше идеялары, HasSak ансамблі, сондай-ақ композитор Хамит Шаңғалиевтің аспаптық музыкасы үйлесім тапқан кеш болды.

Қала тұрғындары мен қонақтары «Астана Опера» балет труппасының орындауындағы бірегей хореографиялық қойылымдарды тамашалады. Атап айтқанда, А.Райымқұлованың музыкасына қойылған «Мәңгірт» қойылымында балет солисі Серік Нақысбеков пен әртіс Лимара Айдарова өнер көрсетті.

Кеш бағдарламасында сондай-ақ HasSak ансамблінің музыкасына қойылған «Той бастар», «Аралым», RUH және X.Шаңғалиевтің музыкасына жазылған «Әлем» туындылары болды.

Жоба авторларының айтуынша, мұндай бастамалардың ірі халықаралық фестивалдер аясында ұсынылуы қазақстандық мәдениетті әлемдік сахнада кенінен насихаттауға ықпал етеді.

Әсемай РИНАТҚЫЗЫ

TEEN ACCOUNTS – ҚАУІПСІЗ ЦИФРЛЫҚ ОРТА

Астана қаласындағы Мақсұт Нәрікбаев университетінде Instagram желісіндегі «Жасөспірімдерге арналған аккаунттар» жобасының тұсаукесері өтті. Жиында балалар мен жастардың онлайн қауіпсіздігіне қатысты өзекті мәселелер талқыланды.

Жиынға Мәдениет және ақпарат министрі Аида Балаева, Meta вице-президенті доктор Саймон Милнер, Бала құқықтары жөніндегі уәкілі Динара Зақиева, Ішкі істер министрі Ержан Сәденов және Цифрлық даму министрі Жаслан Мадиев, сондай-ақ мемлекеттік органдардың, академиялық және азаматтық сектордың, сондай-ақ жастар ұйымдарының шамамен 100 өкілі қатысты.

Іс-шара аясында жасөспірімдерді цифрлық қорғау, кибербуллингтің алдын алу, зиянды контентке қолжетімділікті шектеу мәселелері қарастырылды. Жасөспірімдерге арналған аккаунттарды енгізу жас ерекшеліктері мен халықаралық стандарттарды ескере отырып, олардың қауіпсіз цифрлық ортасын қалыптастыруға бағытталған.

Meta компаниясының Азия-Тынық мұхиты өңіріндегі қауіпсіздік саясаты жөніндегі жетекшісі доктор Приянка Балла жасөспірімдерге арналған аккаунттардың ерекшеліктерін атап өтті. Бұл аккаунттар хат алмасуға, контент көруге, басқа қолданушылармен қарым-қатынасқа шектеулер, сондай-ақ интернетте өткізілген уақытты

бақылауға арналған функцияларды қамтиды. Жаңа жоба халықаралық зерттеулер мен ата-аналармен жүргізілген кеңестер негізінде әзірленіп, кибербуллинг пен зиянды контентке байланысты қауіптерді азайтуға бағытталған. Teen Accounts-ты енгізу елімізде жасөспірімдердің жасына сәйкес келетін және ата-аналар болжамына жауап беретін қауіпсіз цифрлық орта қалыптастыру жолындағы маңызды қадам болады деп күтілуде.

Презентациядан кейін Қазақстандағы жастар цифрлық қауіпсіздігінің перспективалары тақырыбында панельдік талқылау өтті. Оған Meta, Оқу-ағарту министрлігінің Балалар құқығын қорғау комитеті, ПІМ, Мәдениет және ақпарат министрлігі, ЮНИСЕФ, сондай-ақ сарапшылар мен үкіметтік емес ұйым өкілдері қатысты.

Айта кетейік, бұл шара Meta Қазақстан Республикасындағы Бала құқықтары жөніндегі уәкілмен бірлесіп, Мәдениет және ақпарат министрлігінің қолдауымен жүзеге асты.

Ақгүл САЯТҚЫЗЫ

ҚОҒАМ

10 МАУСЫМ 2025 | СЕЙСЕНБІ

НАРЫҚ

БАНКИРДЕ ДЕ БАНКИР БАР, ЛИЦЕНЗИЯСЫ БІР БӨЛЕК

Елдор КІБА (қолдау)

Қазақстанда банк секторының тізгіні «шағын шоғырдың» қолында шоғырланған. Құжат жүзінде 20,3 млн халыққа 21 банк қызмет етеді. Алайда ес жүзінде небәрі 5 алпауыт банк сала активінің басым көпшілігін, 65%-ын өз уысында ұстап отыр. Бұл ретте 11 ұсақ банктің жалпы активтегі үлесі бар-жоғы 10,3%! «Бұлай болса, барынан жоғы!» дейтін жағдайда. Нарықта бәсеке көрігін қыздыру үшін сала реттеушісі тосын қадамға бармақ.

А Елдос СЕНБАЙ

БӘСЕКЕ, БАЙЛЫҚ КІМДЕ БАР?

Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің мәліметінше, елдің банк секторында 21 екінші деңгейдегі банк бар, оның 13-і шетелдік капиталдың қатысуымен құрылған, соның ішінде 9-ы — жатжұрттық банктердің еліміздегі еншілес банкі.

Банкирлер тоқтаусыз баю үстінде: биылғы наурызда ғана банктердің байлығы ел тарихында ешқашан болмаған 61 триллион тенгеге жетіп еді. Бұл рекорд ұзақ тұра қоймады, лезде бұзылды. 2025 жылғы 1 мамырда банк секторының активтері 62,6 триллион тенгені құрады.

Салыстырсақ, бүкіл Қазақстанның қазіргі күн көріп отырған, 2025 жылға арналған республикалық бюджеті — 25,8 трлн тенге. Яғни, банкирлердің ауқаты мемлекет қазынасынан 2,5 есегей көп! Банкирлердің қазынасы алапат қарқынмен, жыл сайын 9-10 триллион тенгеге ұлғайып тұрады. Ал республикалық бюджет (оған мемлекеттік және жергілікті бюджеттер тегіс кіреді) жыл сайын тек 3-4 триллионға көбейеді.

Ranking мониторинг агенттігінің хабарлауынша, осы ұлан-ғайыр байлықтың басым көпшілігін 5 алпауыт банк қана иеленіп алған: «Атап айтқанда, 2025 жылдың қантар-ақпанында активтерін арттыру жөнінен Halyk Bank абсолютті лидер болып қалды. Ол небәрі екі айда активін бірден 3,1 триллион тенгеге өсіріп, жалпы алғанда 18,2 триллион тенгеге жеткізді. Көшбасшылардың үштігіне сондай-ақ Kaspi Bank (плюс 1,2 трлн, жалпы 7,8 триллион тенге) және «ЦентрКредит банкі» (үш айда 1,6 трлн, жалпы активі 6,9 триллион) кіре алды. Шындағы бестікте ForteBank (459,2 млрд, жалпы 4 триллион) және Bank RBK (469,4 млрд, жалпы 2,4 триллион) бар», — деп хабарлады мониторинг агенттігі.

литтері сыйақысының орташа ставкасы 31,1% екенін жеткізді. Мұндай өте қымбат кредитті алып, зілбатпан қамыт киген кәсіпкердің өркендемеуі түгіл, адымының ашылуы күрделі.

Агенттіктің мәліметінше, 2025 жылғы сәуірде банктердің тұтынушылық қарыздар бойынша ставкасы 20,4%-дан 21,2%-ға дейін көтерілді. Соған қарамастан жыл басынан бері елде қымбат тұтынушылық қарыз алуға мәжбүр клиенттер саны тағы 5,0%-ға өсті. Берешек батпағына батқан бұқара өкілдерінің бір бөлігі қарызын өтеуді тоқтатты. Ресми статистика бойынша, 2025 жылғы 1 мамырда иелері 90 күннен астам мерзім бойы төлем енгізуді тоқтатқан несиелердің саны 1,3 триллион тенгеге жетті.

САЛА ЖАНА БАНКТЕРГЕ ҚУШАҚ АША МА?

21 банк қарасы 20 миллионнан асқан тұтынушының тақиясына тар келері сөзсіз. Сондықтан Қаржы нарығын реттеу агенттігі ел тарихында болмаған реформаны бастады. Ол осы арқылы бір жағынан, лицензиялау жүйесін жаңғыртуды, екінші

кажет емес. Қаржыгерлер қауымдастығы бұрыннан реттеушінің назарын аударып келеді. Халықаралық тәжірибедегі озық үлгілерге негізделген ұсыныстар енгізілді. Нәтижесінде, Қазақстан енді Ресейдің үлгісін таңдағаны анықталып отыр, — деді қаржыгер.

Оның айтуынша, РФ-та қазір банктер жарғылық капиталының мөлшеріне қарай екіге бөлінеді. Соның ішінде базалық лицензиямен істейтін банктен 300 миллион рубльден (шамамен 1,8 млрд тенгеден) 1 миллиард рубльге дейінгі төл капиталы болуы талап етіледі. Универсалды-әмбебап лицензия алғысы, яғни жеке тұлғалардың да салымдарын тартқысы келсе, онда ең кемі 1 миллиардтан 3 млрд 600 млн рубльге дейін жарғылық капиталын қалыптастыруы қажет.

Басқаша айтқанда, солтүстік көршіде банк ашу үшін долларлық емес, рубльдік миллиард болса да жеткілікті. РФ Орталық банкінің дерегініңше, 2025 жылғы 1 мамырда Ресейде 309 банк жұмыс істейді, оның 215-і — универсалды лицензияға, 94-і — базалық лицензияға ие. Яғни, көршіде әрбір 500 мың адамға 1 банктен келеді. Қазақстанда әрбір 1 миллион тұрғынға шаққанда 1 банктен тиеді. Қырғыз Республикасында 23 коммерциялық банк бар. Олай болса, Алатаудың арғы баурайындағы туысқан елде әрбір 300 мың тұрғынға бір банк қызмет етеді.

Сарапшы егер Парламент құптап, заңын қабылдап жатса, қазақстандық қаржылық реттеушінің бастамасы Қазақстанда жана банктердің пайда болуына жол ашатынын болжады. Мысалы, ондай жағдайда микроқаржы ұйымдарының бір бөлігі банкке айналуы мүмкін. Қаржыгерлердің пайымдауынша, Қаржы нарығын реттеу агенттігінің «баламасыз» төрайымы Мәдина Әбілқасымованың ұжымы жариялап жүргендей, бұл қадам салада бөрібір бәсекелестікті арттыра алмайды.

Себебі алпауыт банктер енді «әмбебап-универсалды» банктерге айналады. Ал жана банктер «пирамида» түбіндегі базалық деңгейде қалады. Ендеше алпауыттарға бөрібір тең бола алмайды. Әйткенмен, жана реформа, яғни жана банктердің нарыққа кіру шарттарын жеңілдету салаға

Банкирлер тоқтаусыз баю үстінде: биылғы наурызда ғана банктердің байлығы ел тарихында ешқашан болмаған 61 триллион теңгеге жетіп еді. 2025 жылғы 1 мамырда банк секторының активтері 62,6 триллион теңгені құрады.

жағынан, жана банк ашқысы келетін инвесторлардың отандық банк нарығына қолжетімділігін арттырып, талаптарды жеңілдетуді көздейді.

Қаржы саласының маманы Гүлмира Нығметжанованың түсіндіруінше, Қазақстанда банк құру ісі күрделендірілген. Мысалы, Америкада, штаттардың бірінде банк ашу үшін 10-нан 30 миллион доллардай еркін капиталыңыздың бар екенін растасаңыз жетеді. Яғни, білікті персоналы, қажетті құжаттары, ғимараты сыртында, 5,2 миллиард теңгеден астам бос қаржысы бар инвестор қаласа, төл банкің құруға кірісе алады.

— Бізде шамамен 200 миллион доллардай ақшаныз болмаса, банк ашу туралы армандай алмайсыз. Бұл бизнеске кіруге осындай «биік табалдырық» арқылы асу бермес асқар тосқауыл қойылған. Басқаны айтпағанда, көрші Ресейде банк ашу үшін долларлық миллиард болуыңыз

игі әсер етсе керек. Айталық, қаржы таппай, «аңқасы» кепкен экономикаға кредит беруге оң әсер ете алады.

ӘМБЕБАПҚА ЕРЕМ ДЕП...

— Базалық лицензия әмбебаптан біршама ерекшеленеді: оған ие банктерге белгілі бір операцияларды жүзеге асыруына шектеу қойылады. Базалық лицензияны ғана алған банктердің қызметіне мынадай шектеу енгізілетін болады: біріншіден, активінің ең жоғарғы шегі 500 миллиард теңгеден асып кетпеуге тиіс. Осы шекті деңгейге жеткенде банк белгілі бір уақыт аралығында әмбебап лицензияны алуға міндетті болады, — деді қаржылық реттеушінің сарапшылары.

Екіншіден, активтермен байланысты операциялар жүргізгенде, шетелдіктерге, бейрезиденттерге кредиттік өнімдерін, соның ішінде заем-қарыздарды, кепіл-

діктер мен кепілгерліктерді (гарантии ие поручительства), лизингті және кредиттеуге байланысты басқа да операцияларды ұсына алмайды.

Үшіншіден, «банкпен ерекше қатынастары арқылы байланысты тұлғаларға» қарыз беруіне тыйым салынады. Банкпен ерекше қатынастар арқылы байланысты тұлғаларға: банктің лауазымды адамдары, басшы қызметкерлері, директорлар кеңесі комитеттерінің және тиісті органының басшылары, сондай-ақ олардың жұбайлары мен жақын туыстары; осы банктің ірі қатысушысы болып табылатын жеке немесе заңды тұлға мен олардың жұбайы, 10 және одан көп пайызына ие акционерлер, банктің үлестес тұлғалары және басқасы жатады.

Төртіншіден, базалық лицензияны ғана қоржынна салған банктердің халықтан қаржы тарту тұрғысынан да құлашы, «тәбеті» шектеледі. Яғни, жеке тұлғалардың мерзімді және жинақ депозиттерінің жиынтық мөлшеріне қатысты шектеу болады. Бесіншіден, бұлардың күрделі және тәуекелді қаржы құралдарын қолдануына, брокерлік және дилерлік қызметті жүргізуіне тыйым салынады.

Қаржылық реттеушінің сендіруінше, Қазақстанда «базалық» лицензияны енгізу арқылы нарық ойыншылары үшін реттеу мен қадағалау режимі жеңілдетілетініне қарамастан, ұсынылып отырған тәсіл саладағы қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету және тұтынушылардың құқықтарын қорғау үшін жеткілікті. Ведомство осы арқылы мысалы, облыстық-аймақтық банктердің құрылуына қол жеткізбек.

— Қазір банктер негізінен, Астана мен Алматыда, облыс орталықтарында шоғырланған, өңірдегі филиалдарын оңтайландырды. Сондай-ақ өңірлік шағын банктерді құруға деген қызығушылық жоқтың қасы. Мұның бәрі сектордағы бәсекелестікті әлсіретіп, қаржылық қызметтердің қолжетімділігін шектеді. Бұл өз кезегінде, елдегі бүкіл экономикалық белсенділікті бәсеңдетті. Әсіресе, шағын, орта бизнесті дамуы үшін қажетті ресурстардан айырды, — деді агенттік мамандары.

Қолданастағы заңнама банктердің бәріне бірдей талап қояды. Бұл реттеушілік талаптар олардың бизнес-модельін, қызмет ауқымын, операциялардың күрделілігін және соған байланысты тәуекелдерді есепке алмайды. Сондықтан Парламенттің күзде басталатын жана сессиясында қабылданады деп күтілген «Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы» жана заң жобасы тепе-теңдік қағидатын (принцип пропорциональности) енгізбек.

«Тепе-теңдік қағидаты олардың қызметінің ауқымын, мән-маңызын, сипатын, күрделілігін ескеруді, қаржы нарығындағы маңыздылығына сәйкес санаттарға бөлуді, бақылау мен қадағалаудың жиілігін және тереңдігін жанаша айқындауды қарастырады. Банк секторын жанаша, тепе-тең реттеу құралдарының бірі — банк лицензияларының түрлерін әмбебап және базалық деп саралау. Базалық лицензия, бір жағынан, оңайлатылған реттеуді, ал екінші жағынан, қызметті жүзеге асыру кезінде рұқсат етілген операциялардың қысқартылған тізбесін және басқа шектеулерді көздейді», — деді агенттіктері.

Реттеуші бұлай саралау «банктерді кемсітуге, ала қойды бөле қыруға соқтырады» деген пікірлермен келіспейді. Оның мәліметінше, бүгінде республикада 25 банкке лицензия берілген. Алайда соның 9-ы ғана банк заңнамасымен көрсетілген бойынша ғана қызмет көрсетеді. Соған қарамастан, бұларға да алпауыттардан сұралатын талаптарды тең орындауына тура келеді. Жана заң бұл тұрғыда әділеттілікті қалпына келтіруге тиіс. Ұсақ банктер көтере алмайтын шоқпарды беліне байлауға мәжбүрленбейді.

БӘРЕКЕЛДІ!

ЭЛЕКТРОТАКСИ ТАРАЗДЫҚТАРДЫ ТАСЫМАЛДАЙДЫ

Бүгінде еліміз цифрлық дәуірге қарышты қадам жасауда. Іс-құжаттардан бастап, қауіпсіздік саласына дейін цифрланып жатыр. Жаһандық жаңғыру көшінен жамбылдықтар да шет қалмауда. Әулиеаталықтар, тіпті электромобильдік таксимен қатынауға мүмкіндік алып отыр.

А Саятхан САТЫЛҒАН, Жамбыл облысы

Жаңа жобаны «ЮгайЮгТакси» жеке кәсіпкерлігі жүзеге асырды. Құны 1,5 миллиард теңгені құрайтын жоба аясында күні кеше облыс орталығына 20 электромобиль жеткізілді. Алдағы уақытта олардың саны 100-ге дейін артады деген жоспар бар.

Экологиялық таза көліктерді салтанатты қарсы алу шарасына Тараз қала-

сының әкімі Бақытжан Орынбеков қатысып, бұл бастама экономикаға оң әсер етіп қана қоймай, қоршаған ортаны қорғауға да қосар үлесі орасан екенін баса айтты.

— Электромобильді такси паркінің ашылуы — тек көлік саласындағы жаңалық қана емес, экономика мен экологияға тың серпін беретін озық қадам. Электромобильдер — заманауи технологияға негізделген, экологиялық жағынан таза, энергияны үнемдейтін көлік түрі. Бұл бастама ауа сапасын жақсартуға, көмірқышқыл

газының таралуын азайтуға сеп болады. Сонымен қатар қалалық көлік инфрақұрылымын жаңғыртуға және тұрғындардың жайлы әрі қауіпсіз қозғалысын қамтамасыз етуге де мүмкіндік туғызады. Экономикалық тұрғыдан алғанда бұл жоба — инвестиция тартудың жаңа жұмыс орындарын ашудың, сонымен қатар инновациялық технологияларды енгізудің нақты үлгісі. Жергілікті кадрларды даярлау, қызмет көрсету сапасын арттыру, сервистік инфрақұрылымды дамыту арқылы біз шаһардың әлеуметтік әлеуетін де арттырамыз, — деді Бақытжан Әмірбекұлы.

Аталған көліктер бір қуатталғанда шамамен 500 шақырымға дейін жүре алады. Қазір шаһар аумағына арнайы қуаттау стансаларын орнату үшін жер телімдері қарастырылып, «Даму» кәсіп-

керлікті дамыту қоры арқылы қолдау көрсетілмек. Ал электромобильді таксимен қатынау құны нақтыланбаған. Ба-

ғасы электро такси қызметі «Яндекс такси» бағдарламасына енгізілгеннен кейін белгілі болады.

ПАРАСАТ

10 МАУСЫМ 2025 | СЕЙСЕНБІ

Өмірде өзі де, сөзі де көркем кісілер болады. Сөйлессең, тыңдай бергің келеді. Әңгімесін естіп құлақ құрышы қанады. Жазғанын оқысаң – бір әлем. Оның ішіне кіріп, ғажайып әсерге бөленесіз. Уақыт өткенде баянсыз уақытты баянды ететін осындай тұлғалар екен-ау деген бір байламға келесіз.

А Гүлзина БЕКТАС

«...Көркем шығармада, мейлі, канша кейіпкер болмасын, оның басты кейіпкері біреу-ақ. Ол шығарма атты кең сахнада бүкіл рөлді жалғыз ойнап шығатын ұлы актер — автордың өзі. Ол қай кейіпкерінің аузынан сөйлесе де, алдымен оның характерін ашуға, одан типтік бейне жасауға, сосын шығарманың ішкі иірімінде өзінің өмірге, қоғамға деген жеке көзқарасын білдіруге, адамдар арасындағы күрделі, күресті қарым-қатынастардың сыр-сипатын ашуға ұмтылады; сан түрлі құбылыстарға өзіндік бағасын береді; осы арқылы өзі өмір сүріп отырған ортаның немесе белгілі бір уақыттың психологиялық болмысын көрсетеді» дейтін еді ұстазымыз. Ұстаз дегеніміз — Дидаға, жазушы Дидахмет Әшімханұлы.

Біз Дидағаны қаршадай кезімізден бастап таныдық. «Түркістан» газетінің табалдырығын алғаш аттаған сәттен бастап-ақ ол бізге жақын еді. Біз де ағаның алдын көруге, сөзін естуге ынтыламыз едік. Дидағаны бізбен жақындатқан рухани әлем, мәдени кеністік болатын. Ол біздің рухани ұстазымызға айналды.

БЕЙІМБЕТШІЛ ЕДІ

Дидаға әңгімені әдемі айтатын. Әңгіменің бәрі ұлтқа, ұлттың әдебиетіне келіп тірелетін. Ол кісі ең алдымен қазақтың кара сөзін ерекше қадір тұтты. Кара өленді көркем сөзбен кестеленген қаламгерді қасиет тұтты. Дидаға ерекше жақсы көрген жазушының бірі Бейімбет Майлин еді. «Биаға» деп бастайтын әңгімесін үнемі. «Биаға» деп аяқталатын әңгіме соны.

«Бейімбетті неге ерекше жақсы көрді екен» деп ойлайтынбыз. Сұрайтын едік әуелі. Ол кісі: «Өзін қарашы, Бейімбеттің әрбір сөзі сурет болып төгіліп тұрған жоқ па? Әңгімені Бейімбеттей шебер жазған ешкім жоқ. Бейімбет көпсөзділіктен қашты. Әңгімелерінің бәрі жұп-жұмыр, жып-жинақы. Артық-ауыс, кесіп-қырқып тастайтын дүние жоқ. Сенбесеңдер, өздерің оқындар» дейтін. Дидаға бізді Бейімбетке осылай ғашық етті. Біз де «Шұға десе, Шұға еді» деп бастап көп жіберетінбіз.

«Түркістанда» жүргенде Дидағаны іздеп келетін ақын-жазушылар көп болатын. Қалихан аға (Ысқақ) жиі бас сұғады. Ол кісінің әңгімесін тыңдау — бір ғанибет. Дидаға да соны жақсы біледі: Қалихан аға келсе, қасына бізді жинай қоятын.

Бірде ағадан: «Мәдениетті қазақ прозасы, тіпті драманың өзі осы Жүсіпбектен басталады. Тек бір ғана Аймауытовтан айырылуымыздың өзі біздің әдебиетімізді жарты ғасырға кейінге ысырып тастады. Бір Аймауытовтың өзі бір көркем қол, бір әскер сияқты еді! Әуезовтің өзі Жүсіпбектің шапанынан шыққан» деген Қалихан аға әңгімесін еске түсіріп, «Сіз Бейімбет шығармаларын жиі айтасыз. Ал Қалихан аға Жүсіпбек Аймауытовты жоғары қояды» деп сұралды.

«Қара шалдың Жүсіпбекті биік қоятын жөні бар. Жүсіпбектің шығармалары ақ өлең боп төгіліп тұр. Сурет қандай, сөз қандай! Қалихан ағанның өзгеше қадір тұтатыны сондықтан. Бірақ мен үшін Бейімбеттің жолы бөлек» деуші еді.

Дидаға Мұқағали ақын туралы көп айтатын. Ерекше жақсы көргенін де жасырмайтын. Жүмекен Нәжімеденов деп жыр шертетін. Арасында Жарасқан Әбдіраштың әлеміне бір сүңгіп алатын. Шерхан Мұртазаны ерекше қадір тұтты. «Шерағандай бас редактор болмайтын шығар, сіре» деуші еді. Ол кісіні үнемі «редактор-генератор» санауы да сондықтан. Шерағаннан алған тәлім-тәрбие, Қалтай Мұхамеджановтан бойға сіңірген ерекше қасиет — шәкірттерін тәрбиелеуге жететін жүз жылдық азық, мың жылдық қор еді. Ол сол тәрбиені өзінің айналасына нәтижелі жас дарындардың бойына сіңіре білді. Шерхан Мұртаза, Оралхан Бөкей салған журналистикадағы соны соқпақ Дидахмет Әшімханұлының мектебіне ұласты. Дидаға үнемі ақын-жазушылармен болатын сұхбаттарға жіберетін. Сұхбатқа бармас бұрын ағадан ақыл-кеңес алатыным бар. Ол кісі үнемі кейіпкерімнің ерекше қырын, айрықша

АЛТАЙДЫҢ ЖЫРЛАП ДИДАРЫН

жазу стилі туралы ой толғайтын. Бағыт-бағдар беретін.

Дидаға жетелеген тағы бір әлем бар: ол — Мұратбеков әлемі. «Алғашқы қар», «Менің қарындасым», «Қылау», «Рай-гүл» бізді бұрыннан қызықтыратын. Алғаш рет Сайын ағадан сұхбат алғаным да есімде. Аға редакцияға өзі алып келді. Суреттерінен көргенім болмаса, алғаш кездесуім. Ағаның әңгімесі де, жылы жүзі де жадымда қатталып қалды.

АҚЫЛДЫМ

Екеуі бір-бірін қатты еркелетті. Дидаға «Жұртбаеесп» дейтін фамилиясын созып. Тұрсын аға болса, редакцияға кірер-кірместен «Әшімқаныппп бар ма?» дейтін даусы гүрілдеп. Тұрсын аға екеуінің достығы аңыз боп қалды. «Ақылдым еді» дейді Тұрсын аға досы туралы.

«Ол әдебиетке «Тасмонша» арқылы келді. Ол өзінің сол тасмоншасын Қалиханның «Бұқтырмасы» мен Оралханның «Музтауының» арасына мінезі кісікіік шалдың көмегімен салды және қайта бұзылмайтындай етіп салды. Оның бұл «Тасмоншасында» қаламды жаңа ұстаған баландық жоқ, онда кәдімгі кәнігі тасқалаушының тастанбасы аңғарылатын. Таудың текшесіндегі тасмонша. Жұпыны, бірақ сырты тап-тұйнақтай, қиуы қашпаған шымыр тастар. Кірсең, ішінің түсі суық. Ал пештің көмейін көссең, қырыс-тырысынды жазып, алпыс екі тамырыңды иітетін ыстық. Жаны да, тәнін де жадырап шыға келеді. Тура осындағы кісікііктеу шалдың көңіл күйі Дидахметтің де өмірлік құлақ күйіне айналды. Жеке мінезі де, жазғаны да сол бір шалдың шапанының қаусырмасынан шығып жататын. Оның қалған мақсат тіршілігі «сары самауырының» тұтатып, «сарыатанға сағым кештіріп», «асу асырып», ағайындарын аралай өтіп, «бөріше ұлып», «Ақшоқыға» ұмтылумен өтті және өзінің Ақшоқысына шықты. Менің ойымша, ол өзінің ант мезгілінде де, таң сызылып ағарып келе жатқан зауал танында да Талғардың шыңын жанарына ілдіріп барып көзін жұмғанына иман-ын кәміл. Адамдықтың да, қаламгерліктің де Ақшоқысына жанкештілікпен ұмтылумен өткен мұндай мақсат иесі дегеніне жетпей демін тартып, жүрегінің соғуын тоқтатпас еді» дейді Тұрсын Жұртбай.

Ол өле-өлгенше өзін осы деңгейге жеткізген барлық адамға қарыздар екенін айтып кетті.

«Бірақ сауатымды ашып, қазақ тілін бақайшағына дейін шағып шыққаным үшін бір адамға қарыздармын. Маған қаламды ұстауға үйреткен — күрек! — деп айтып едім ғой. Күрек ұстаған саусақ қуатты болды. Сөзің нық, сенімді жазылады. Күректі дұрыс ұстамасаң — қолың

ойылады. Мені сол күрек жетелеп өкеп, Алматы құрылыс комбинатына әкелді. Мектептегі грамматикаға, орфоэпияға, морфологияға, ережеге кім қарапты. Тек жазуға деген ұлы құштарлық қана болды. Содан оқуға түсуге келгенде, тіл-аузым байланып қалды. Әскерде тағы мүмкіндік болмады. Қойшы, емтиханнан өтпедім. АДК-ға құрылысқа орналастым. Құдай менің бақытымды ашайын деген бе, сауатымды ашайын деген бе, ҚазПИ-ді бітіріп, үй-күйі үшін осында бригадир боп орналасқан Бейсекеннің, сенің емес, менің Бейсекемнің қол астына тап

ұстаздық талант өліп қалды. Демек, сендердің өз Бейсекелерің (Бейсенбай Кенжебаев), менің өз Бейсекем (Бейсембай Байғалиев) бар. Демек, біз екеуіміздің де барып түйсетін жеріміз — Бейсекеңдер, — дейтін масаттанып», Бұл — Тұрсын ағаның Дидаға туралы айтқан бір сыры. Әдебиетке әкелген жандардың бәрінің өз орны бар шығар, бірақ Дидаға үшін Бейсембай Байғалиевтің орны бөлек-ті. Онысын мақтанып, досына жиі айтатыны да сондықтан болар.

Аға өмірінің соңғы жылдарында шағын бірнеше әңгіме жазғысы келіп жүргенін айтқан екен. «Әрі ол туындының біреуі туған күніне жеткенше тәмамдалуы тиіс еді» дейді Тұрсын аға. Өкінішке қарай, жазушы ол арманына жете алмай қалды.

«Туындысы емес, өзінің өмірінің тәмамдалғаны мәтәпшылық өкініш. Неге соңғы демін ерте үзді? Неге: «Менің тәніммен қоштасқанда «Қоңырдың» айтуындағы «Сәулем-ай» әні айтылып тұрсын!» — деп аманаттады. Неге кешкі тоғызда уәделескен сөзден таңғы бесте айнып кетті? Неге «маңдайы жарылып тұрған» соңғы жинағының қолжазбасын маған беріп, алғысөзін жаздырып алмады? Неге... Білмеймін. Менің ойымды дәл қазір жауабы жоқ сұрақтар ғана буып тұр. Әлде Шерхан деглар айтқандай: «Бірі кем дүние» деген сол ма?» дейді аға өкінішпен еске алып.

Тұрсын Жұртбай мен Дидағаның достығы (таныстығы) 45 жылға жуықтапты. Тіпті, өмірден өткеннен соң да ұзақ уақыт шайтанқұлактан (Тұрсын аға ұялы телефонды осылай атайды — Г.Б.) Дидағана қоңырау шалып жүріпті. Өзі еркелетіп атайтын Дидашының үнін естігісі келген шығар. Ол кісінің жоқтығына көңіл сенбеген де болар. Дидаға қайтқаннан кейінгі жазбасында Тұрсын аға:

«Соңғы рет жоғалтып тапқан досымды енді жоғалтпайтыным анық. Өйткені ол менің шайтанқұлағымдағы ғана емес, санамдағы «Ақылдым» деген атын өші-

руді ұмытып кетіпті. Менімен бірге жарық дүниеде тағы да бір мерзімі белгісіз уақыт өмір сүргісі келген болар. Жетісімен қарайлас келген туған күнінде ұлы Дәулетке әкесінің шайтанқұлағындағы менің және оның «шымшыма» атын өшірмеуді өтіндім. Енді мен сол баяғы ғәдетімше, кешкі он мен таңғы жетіге дейінгі бейуақтан басқа кездің бәрінде де маңызды-маңызсыз мәселелер туралы «Ақылдыммен» сөйлесіп тұратын боламын. Дидахметтің өзі өмір сүруін ұзартқысы келіп өшіруді әдейі «ұмытып кеткен» атын енді ешкім де

Тура осындағы кісікііктеу шалдың көңіл күйі Дидахметтің де өмірлік құлақ күйіне айналды. Жеке мінезі де, жазғаны да сол бір шалдың шапанының қаусырмасынан шығып жататын. Оның қалған мақсат тіршілігі «сары самауырының» тұтатып, «сарыатанға сағым кештіріп», «асу асырып», ағайындарын аралай өтіп, «бөріше ұлып», «Ақшоқыға» ұмтылумен өтті және өзінің Ақшоқысына шықты.

келтіргені. Талабымызды білген соң шарт қойды. Шартын серт ретінде қабылдадық. Содан жұмыстан шаршап-шалдығып кеп, себезгіленіп аламыз да, Бейсекеңе барамыз. Аяз ба, ыстық па, сенбі ме, жексенбі ме, есеп жоқ, біз Бейсекеңнен дәріс аламыз. Әншейінде жұмсақ мінезді Бейсекең ондайда қатқан қарағайға айналады. Миымыз бір айда ашылды, екі айда гарамматиканы көркем шығарма сияқты қызығып оқитын болдық, үш айда терең түсіндік. Төрт айда мәнерлеп жазуды меңгердік. Мен университеттің өзінде де қайтып грамматиканың бетіне қараған адам емеспін. Қазір де ережелерді жатқа айтамын. Шіркін, сол Бейсекеңнің бойында ұлы

өшіре алмайды. Мүмкін, дауысын естіп қалармын...

Содан бері де оның дүниеден қайтқанына қырық күн толғанша екі-үш рет хабарласып жібердім. Өзірше үнсіз. Ол жақтың қарбаласынан қолы тимей жатқан шығар. Бірақ бір күні дауысын естітініме сенемін. Ол сөзсіз маған:

— Иә, «Ақылдың тыңдап тұр!» — жауап береді, иә, жауап беретін сияқты» деп жазады.

— Ол кеткенде (Дидаға) жазып едім, — дейді Тұрсын аға. — Өзін оқышы. Сөйтті де, «Ақылдым» деген жазба-сын қолыма ұстата салды.

«Күні кеше қалжыңдасып, қайсымыздың ақылды, қайсымыздың ақылсыз

екенімізді шеше алмай, мына өмірдің мұны болса, сейілтгіп, ұмытқаны болса, еске алып, бірімізді-біріміз жұбататын адамдардың біразы жанымыздан кетіп жатыр. Соның бірі — Дидахмет. Өмір осы бір суық заңдылықтарымен адамдарды ойға қалдыратын сияқты. Бүгін барсың, ертең жоқсың. Бұл жалғанда бір-біріне деген қадірін қандай болды? Ағайынға деген қадірін қандай болды? Еліне деген қадірін қандай болды? Бәріміз де шіріген топыраққа айналамыз. Сонда біз шіріген топырақтың құрамы қандай болады деген ой санамызды торлап алды. Жаныңнан жақындарың кеткенде өмірдің мағынасын іздегендей болады екенсің»...

Дидаға мен Тұрсын ағаның қалжыны да ерекше, әзілі де жарасып тұратын. Бір-бірін сөзбен қағысып тұрған бір сәтте Дидаға Тұрсын ағаға: «Мен қайтқан кезде «Қоңырдың» «Сәулем-айы» айтылып тұрсыншы» депті. «Сәулем-айдың» қай сөзі?» деп сұрайды. Сонда аға: «Сәулем-ай, өтті бір дүние дәурен-ай» деген жолын айтқан екен. «Дидахметтің де басынан дәурен өтті, бізден де өтеді. Бірақ бұл дәурендегі оның ізі көкейімізде мәңгі сақталып қалды» дейді аға.

ТАУ БАЛАСЫ ТАУҒА ҚАРАП ӨСЕДІ

Алғашқы күнделіктері жеңіл-желпі, қарапайым нәрселерден тұрғанын, кейін салмақты ойларды қағазға түсіре бастағанын айтатын.

Дидағаның тағы бір ерекше қасиеті — ұқыптылығы. Оқуға түскен сәтінен бастап күнделік жүргізгенін айтып еді. Бірде кабинетіне кірсем, ескі қағаздарлы реттеп отыр екен. Дәптердің төрт беті толық толтырылған бір қағазды көрсетіп, «кімнің қолжазбасы екенін білесің бе?» деп сұрады. Үңіліп қарап едім, ұсақ-ұсақ жазуларды ажырату мүмкін емес. «Әлкей Марғұланның «Қазақ әдебиетінде» жүргенімде жазған хаты ғой. Ішінде көп мағлұмат бар» деді. Одан бөлек, жазушы Жайық Бектұровтың да хаттарын іріктеп отырды. Кейін ол эпистолярлық жанр ретінде газет бетінде де жарияланды. Дидаға өзіне жазылған хаттардың бәрін реттеп, ұқыптап жинап отыратын. Аға көзі тірісінде сол сары майдай сақтаған қағаздарын жинақтап, бір кітап шығарсам деген арманы бар еді. Өкінішке қарай, ол мақсатына жете алмады. Ол кітапта Абай, Шокан, Ыбырай қолжазбаларынан бастап, бүгінгі күнге дейінгі қолжазбалар енуге тиіс еді.

Дидаға Алтайды ерекше жақсы көрді. Өзі туып-өскен Қатон-Қарағайдың жөні бөлек еді. Алтайда туып, Алатауда өсейді. «Тау баласы тауға қарап өседі» деген рас екен, Дидаға өле-өлгенше кара сөзбен Алтайын жырлады. Оның лебі жазушының әрбір шығармасынан сезіліп тұрды.

Алайда... бізде қазір өкініш басым. Дидаға егер әлі де тірі жүргенінде өзі

айтқан шағын шығармаларының қаншама өмірге келер еді. Иә, біз ұстазымыздан аяқасты айырылып қалдық. Үйренгеніміз көп болды ма, аз ба, оны да білмейміз. Әйтеуір, ол кісі айтқан естеліктер бар жадымызда сақталған.

Дидағаның бір публицистикалық әңгімесінде әлдебір ақынның «Жауам деп келіп, жауа алмай кеткен бұлттар-ай!» деген өленін мысалға келтірген екен. Кейде бізге Дидаға да солай көрінеді. Тым жаумады деп те, ауызды күшөппен сүртуге болмас. Жазам дегені көп еді. Өтгенен-айы — «көп жауа алмай қалған бұлтқа ұқсайтыны».

«Оның қазақ баспасөзінде, баспагерлігінде, қазақ прозасында өзі дайындаған ұл-қыздары бар. Сондықтан Дидахметтің ізі ешқашан өшпейді. Дидахметтің қазақ руханиятындағы сол бір демі мәңгілік сақталады» дейді Тұрсын аға. Иә, Дидағаның жанына жастар үйірек еді. Жас буын да Дидағаны ерекше қадір тұтты.

Иә, солай. Тасқа қашалған таңба ескіруі мүмкін. Танбалы тастағы бейнелер сан ғасыр бойы сыр сақтап тұр. Сол секілді адамның ісі мен ізі артағыларға өшпес бір белгі. Дидахмет Әшімханұлының артында қалған мұрасы журналистикаға иек артқан жастарға да, жазуға ден қойған, суреткерлікке жүк артқан жастарға да үлкен мұра.

МІНБЕР

10 МАУСЫМ 2025 | СЕЙСЕНБІ

— Әлібек Үсенұлы, биылғы «Ұлы Дала Жорығы» марафон-бәйгесі мәресіне жетті. Оны ұлттық спорттың жана түрі деп сеніммен айтуға болады. Аз жылда өзінің өміршеңдігін дәлелдеп, елдің ықыласына бөленді. Бірақ «Жорық» деген атының өзі елең еткізерлік. Сонымен, бұл өзі қайда бет алған жорық?

— Сөзіңіздің жаны бар. «Жорық» деген ұғымды көп адам жауынгерлікпен байланыстырады. Бірақ біздің жорықтың жөні де, мәні де бөлек.

Біз осы жобаны әу бастан қолға алғанда, оны халықаралық деңгейде өткізулі мақсат тұттық. Себебі түпкі ойымыз — осыдан бес мың жыл бұрын атты алғаш ертеп мінген көшпенділер өркениетінің тағылымын әлемге танытып, оның мұрагері ретінде Қазақстанды мойындату болатын. Сондықтан оның халықаралық деңгейдегі ресми атауы — The Great Steppe Tour. Ал қазақша атауы — «Ұлы Дала Жорығы».

Бұл — Ұлы Дала өркениетінің әлемге танытуды, халқымыздың бай тарихы мен мәдениетін насихаттауды, сондай-ақ Қазақстанды ат спортының отаны ретінде мойындатуды дiттейтiн жорық.

«Жорықтың» тағы бір талабы — көздеген мақсатқа жету үшін жолдағы қиындықтарды жеңіп, табандылық пен төзімділік таныту. Күніне атпен 100 шақырым жүріп өту оңай емес. Өз тәжірибемнен айтсам, күні бойы аттан түспей желіп жүре беруге темірдей төзім мен мықты жігер керек.

Ата-бабамыз бірнеше күн бойы аттан түспей, талай жорыққа қатысқан. Біздің марафоншылар да жарыс кезінде шыдамдылық, табандылық, ұстамдылық танытады. Сондықтан «Ұлы Дала Жорығы» — кешегі Ұлы көшпенділердің бүгінгі ұрпағын сынайтын ерекше сайыс. Ұлттық қайсар мінезді қалыптастыратын шара.

Бұл тұрғыда Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың: «Ұлы Дала Жорығы» — қазақ халқының атқа міну мәдениетін жаңғырту, ұлттық спортты дамыту әрі жастарды патриотизмге тәрбиелеу жолындағы маңызды қадам», — деген сөзі жобаның мән-мағынасын ашады.

Иә, «Ұлы Дала Жорығы» жобасының үлкен миссиясы — қазіргі жастардың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіру. Бүгінгі ұрпақ ата-бабасының ерлік рухын сезінсе дейміз. Қазақтың рухы — жылқының жалында.

Жалпы, осы идея алғаш пайда болған сәттен-ақ бүкіл әлем қызыға қарайтын трансконтинентальді «Дакар» ралли марафоны тәрізді халықаралық дәрежедегі ат жарысын өткізуді мақсат тұттық. Тек бір айырмашылығы бар, раллиде — автокөлік, жорықта — ат жарысады.

Қазіргі тілмен айтқанда, ат спорты — экологиялық спорт. Жылқыны ертеп мінуге үшін бабын білу керек. Жүйріктің бабы келіспесе, бағы да жанабайды. Сондықтан алдымен баптап үйрену керек. Сол арқылы алам табиғатқа жақын болады, қоршаған ортаға, жануарларға деген жанашырлық сезімі қалыптасады. Яғни, біздің жорық жастарды спортпен айналысуға ынталандырады. Осылайша, денсаулығы мықты, рухы берік ұрпақ тәрбиелейміз.

Сондықтан бұл жарыс — төл дәстүріміз бен заман талабын ұштастырған ерекше жоба. Меніңше, осындай үлкен мақсаттардың арқасында Жорық елдің ықыласына бөленіп, жылдан-жылға танылмай болып келеді.

— Биылғы «Жорықтың» Жеңістің 80 жылдығына арнапсыздар. Ондағы мақсат не?

— Биылғы «Ұлы Дала Жорығын» Ұлы Жеңістің 80 жылдығына арнауадағы мақсат — өткеннің өнегесі мен ерлігін бүгінгімен сабақтастыру еді.

Өткенге көз жүгіртсек, тарихымыздағы талай жеңісте ат тугының ізі жатыр. Халқымыздың біртуар перзенті Бауыржан Момышұлының соғыс жылдарында ақбоз

Жақында ғана «Ұлы Дала Жорығы» марафон-бәйгесі үшінші жыл қатарынан дүрілдеп өтті. Алғашқы жылдары республикалық деңгейде өтсе, былтырдан бері бұл аламан жарысқа алыс-жақын шетелден ат арытып келген шабандоз командалар қатысып жүр. Бірден айта кетелік, «Ұлы Дала Жорығы» — кәдімгі ат бәйгесінен форматы да, мазмұны да бөлек дода. Алғашқы жарыста командалар 1 200 шақырымдық жолды 10 күнде жүріп өтуден жарысса, биыл қатысқан 19 команда бес күнде 500 шақырым қашықтықты атпен шауып өтуге барын салды. Бұл — тұрмыс-тіршілігі де, салт-дәстүрі де жылқының жалына байланған нағыз көшпенді өркениетті тірілтуді көздеген ерекше жарыс. Сондықтан оны «марафон-бәйге» деп атайды. Осы жобаның басы-қасында жүрген ұйымдастырушы азаматтардың бірі — JORYQ ат спорты федерациясының Қамқоршылар кеңесінің төрағасы, Қарағанды облысы әкімінің орынбасары Әлібек Әлденеймен сұхбаттасудың сәті түсті.

Әлібек ӘЛДЕНЕЙ:

ҰЛЫ МҰРАТ — ҚАЗАҚСТАНДЫ АТ СПОРТЫНЫҢ ОТАНЫ РЕТІНДЕ МОЙЫНДАТУ

атымен айбар көрсетіп, от пен оқтың арасынан тайсалмай өткен ерлігі ел есінде. «Мен ат баптар қазақтың баласымын. Жылқы жүйрігін айтпай танымын. Егер мен білсем, бұл — қазақтың қарабайыр жылқысы. Еркін далада құйынмен жарыса, көсіле өскен, кең тынысты жануар. Күн-түн шапсаң талмайды, өзі ақбоз екен» деген сөзі бар.

Ақбоздан қалған тұқымдар қазіргі қазақтың тақымында. Олар — азат күннің жаршысы, бейбіт күннің жүйрігі. Сол жүйріктер осы жорықта бақ сынады.

Бұл жобаның тағы бір жетістігін айтсақ, ол ең төзімді жылқы тұқымы — қазанаттың артықшылығын күллі әлемге мойындататын зертханана айналды. Жорық халқымыздың жылқыға деген байырғы ынта-ықыласын жандандырды, атқа міну мәдениетін жаңғыртты, рухани сабақтастықты тереңдете түсті.

— Марафон-бәйге 2022 жылы Астанада басталып, Түркістанда мәресіне жеткенін білеміз. Олан

Иран, Қырғызстан және Ресейден келген шабандоздар үшін туристік сапар ұйымдастырдық. Олар Танбалы тас, Алтын адам табылған Есік қорғаны, Шарын шатқалы секілді тарихи әрі табиғи жерлерді аралап, зор әсер алып қайтты.

Осылайша, әр Жорық белгілі бір тарихи, мәдени немесе рухани мағыналы тақырыпты арқау ете отырып, сол идеяны кеңінен тарқатуға бағытталды.

— Бүгінге дейін бес дүркін ұйымдастырылған Жорық барысында қандай жылқы тұқымы төзімділік тұрғысынан озық шықты?

— Иә, Жорық санаулы жылда бес мәрте өткізілді. Осы уақыт ішінде 92 команда қатысып, 650 ат бағы мен бабын сынап, 4 000 шақырымды еңсеріпті.

Ең алғашқы 2022 жылғы жорықты еске алсақ, білікті атбегі

танада Президентіміз Қасым-Жомарт Тоқаевтың бастамасымен V Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының өтуі отандық ат спорты саласының дамуына үлкен серпін берді. Ендеше биылғы Жорықта Астана командасының жеңімпаз атануы — Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының жемісі деуге болады.

Осы тұста бір нақты мысал келтірейін. Әдетте, командалар бес атпен қатысқанымен, олардың ішінен үшеуі ғана мәреге жететін.

«Адай» мен «Қостанай» тұқымды тұлпарлармен жарысқан командалар марафонның басынан аяғына дейін төрт атпен 500 шақырымдық жолды еңсеріп, жарысты толық

Бүгінде дүбірлі доданы отандық кәсіби мамандар әділ бағалап жатыр.

Мәселен, биылғы жорықтың бас төрешісі Серік Әбжанов болса, бас ветеринарлыққа тәжірибелі маман, отандасымыз Людмила Дрейфельдті шақырдық.

Бір қуаныштысы, биыл марафон-бәйгеге қатысқан командалар тарапынан төрелікке де, мал дәрігерлерінің жұмысына да бірде-бір шағым түспеді. Бұл — барлық шешім әділ және дұрыс қабылданды деген сөз. Біз үшін бұл үлкен жетістік.

— Жылдан-жылға «Жорықтың» өзі де талай сыннан өтіп, жоба ретінде шыңдалып келеді. Биылғы Жорықтан өзіңіз не байқалды?

— Әрине, алғашқы Жорық пен бесінші Жорықтың айырмашылығы жер мен көктей десек, артық айтқандық болмас. Мамандардың біліктілігі, командалардың дайындығы, материалдық-техникалық жабдықталуы, дәрі-дәрмектің, құрал-сайманның қолжетімділігі — жылдан-жылға жетіліп, басқа деңгейге көтерілді.

Нақты бір мысал келтіре кетейін, бұған дейінгі Жорықтарда ве-

дастырушы команданы жасақтап, демеушілер табу керек болды.

Алғашқы жылы жобаны таныстыру үшін талай келіссөз жүргізіп, көптеген компанияның табалдырығын тоздырдық. Сол кезде бізге «күніне 100 шақырым еңсерсе де, 10 күн бойы жүрісінен жанылмайтын жылқыны қайдан таба-сындар, бұл іске аспайтын идея» дегендер болды.

Ата-бабамыз ұшы-қиыры жоқ кен байтақ даламызды күндіз-түні аттан түспей жүріп қорғалы емес пе! Ендеше Үстірт пен Алтайдың, Алатау мен Арқаның арасындағы жолға бір шыдаса, қазақ жылқысы шыдайды дестік. Осы ойымыздың растығына көз жеткізу үшін 2022 жылы жаз айында Бақытжан бар, мен бар — 4-5 жігіт Астанадан Баянауылға дейін үш күн жүріп, Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының басына атпен зиярат етіп қайттық.

Күніне 100 шақырымнан астам желіп жүріп, мұндай марафон-бәйгені өткізу мүмкін екеніне жұрттың көзін жеткіздік. Сол сапардан келе сала алғашқы Жорықты ұйымдастыру жұмысына кірістік.

Сол кезде мен қоғамдық жұмыста жүргендіктен, алғашқы екі Жорықты ұйымдастырумен алаңсыз айналыстым.

Одан бері марафон-бәйге елге танылып, оны ұйымдастыру жұмыстары жолға қойылды. Қазір Қарағанды облысында жұмыс істегелі бері, түрлі мәселеге байланысты ауылдарды аралағанда Жорыққа деген халықтың ерекше ықыласын байқап жүрмін. Ендігі жерде біз болайық, «Ұлы Дала Жорығы» өз алдына жолға түсті. Ол елдің ұлттың игілігіне қызмет ететін жобаға айналды.

Сондай-ақ қазіргі қызметімде басқа салалармен қатар, спорт саласына да жауаптымын. Сондықтан өңірдегі ұлттық спорттың дамуына айрықша көңіл бөлем. Бұл ретте облыс әкімі Ермағанбет Бөлекпаевтың осы салаға деген қамқорлығы — үлкен демеу.

Арқа өңірі — ежелден қазақтың қаймағы бұзылмаған өлке ғой. Ұлттық мәдениет, руханият пен салт-дәстүр, ұлттық спорт түрлерінің жауһарларын сақтаған киелі жер. Бай мұрамызды сақтап, халық тұрмысында жаңғыртуға, келер ұрпаққа жеткізуге ұмтыламыз. Қазір Қарағанды облысында ұлттық спорттың 11 түрімен 40 мыңға жуық адам айналысады.

Былтыр өткен Дүниежүзілік көшпенділер ойынында қазақстандық құрама болған қарағандылық спортшылар командалық жеңіске айтарлықтай үлес қосты. Ансаған Қожанасіп — тоғызқұмалақ пен овариден, Ажар Салықова — қураштан үздік шығып, 1 алтын, 2 күміс және 2 қола медальді команда қоржынына салды.

Облысымызда ұлттық спорт түрлерінен жыл сайын көптеген іс-шара өткізіледі. Оның ішінде, 8 спорт түрін қамтыған «Сарыарқа ұлы дала ойындары фестивалін» атап өтуге болады.

Алдағы күзде, яғни тамыз — қазан айларында Ұлттық ат спорты түрлерінен Кенесары хан атындағы ашық республикалық турнир және Қарағанды облысының ұлттық спорт түрлерінен 2025 жылғы маусымның жабылу жарыстарын өткізу жоспарлап отырмыз.

Қыркүйек айында Алматы облысында ұлттық спорт түрлерінен өтетін республикалық жарыс — «Ақбидай» ауыл спорты ойындарына облыстың құрама командасы толық құраммен қатысады.

Сондықтан қайда жүрсек те, үлкен мұрат — елдің игілігіне қызмет ететін істің басы-қасында болу. «Ұлы Дала Жорығы» сияқты ұлттық мұрамызды түгендейтін жобаларды жасау үшін үлкен қызметте болу міндетті емес. Керісінше, осындай жобаны ұйымдастыру тәжірибесі қазіргі қызметімде кез келген істі тыңғылықты атқаруда қажетке жаралы деуге болады.

«Ұлы Дала Жорығының» өзі командалық жоба болса, оны ұйымдастыру да — бір адамның қолынан келмейтін, көппен бірге бітетін жұмыс. Оны жүзеге асыруға жүздеген адам жұмылдырылды. Олардың қатарында спортшы-шабандоздарымыз, атбегілер, ұйымдастырушылар бар. Жобаны басынан бастап қолдап келе жатқан демеушілер мен ұлттық спорттың жанашырлары бар. Солардың бәріне алғыссыз шексіз!

Әсіресе, 2022 жылдан бері, яғни осы бастаманың алғашқы күнінен бастап, жобаның басты серіктесі ретінде жан-жақты қолдау көрсетіп келе жатқан «AMANAT» партиясына айрықша алғысмызды білдірейін. Партияның ұлттық құндылықтарды насихаттауға, дәстүрлі спорт түрлерін дамытуға бағытталған саясатының арқасында «Ұлы дала жорығы» жобасы тек ұлттық деңгейде ғана емес, халықаралық аренада да танылмай бола бастады.

— Мазмұнды сұхбатыңыз үшін рақмет!

Ардақ СҰЛТАН

кейін бағыт өзгерді. Жыл сайын жана маршрут белгілейсіздер. Сонда марафон-бәйге бүкіл Қазақстанды қамтып шыға ма?

— Мұнының рас. Жыл сайын Жорықтың маршрутын алдын ала ақылдасып, зерттеп, зерделеп барып бекітіп отырамыз.

Оның бірнеше себебі бар. Біздің басты мақсатымыз Ұлы Көшпенділер өркениетінің осы жерден тарағанын дәлелдеу болғандықтан, Жорықтың маршруты тарихи-мәдени жерлерді басып өтеді.

Мысалы, 2022 жылы шабандоздар Ұлы Дала тарихындағы айтулы тұлғалар — Алаша хан, Жошы хан кесенелеріне, Қазақ хандығының тұңғыш астанасы Созақ шаһарына арнайы ат басын бұрды. Түркі елдерінің рухани астанасы — Түркістан қаласында Әзірет Сұлтан кесенесіне зиярат етті.

Былтырғы жорық Солтүстік Қазақстан облысындағы еліміздің тарихи-мәдени ескерткіші — Ботай қонысынан бастау алып, Астанада мәреге жеткен еді. Яғни, халықаралық жарысты пайдаланып, 5000 жыл бұрын жылқы алғаш қолға үйретілгенін айғақтайтын көне мәдениетті әлем жұртшылығына, ат спортымен кәсіби деңгейде айналысатын командаларға таныстырудың сәті түсті.

Жорық арқылы біз Қазақстанның тарихи-мәдени орындарын әлемге танытып, жаңа туристік маршруттардың ашылуына ықпал етсек дейміз. Марафонның арқасында жыл сайын шетелдік туристер саны артып келеді.

Сондықтан биыл өзге мемлекеттерден келген командаларға жер жәннаты Жетісудың сұлу табиғаты мен мәдени мұрасын танытуды мақсат тұттық. Табиғаты мен тарихы тұтасқан Алматы облысында марафон-бәйге өткізу — даламыздың кендігі мен Алатаудың айбатын әлемге әйгілеу.

Жорық аясында Оңтүстік Африка Республикасы, Мажарстан,

Исенбай Қалдаманов ағамыз жетекшілік ететін Маңғыстау өңірінің «Көкмойнақ» командасы 1 200 шақырымды ең қысқа уақытта бағындырып, жеңіс тұғырынан көрінген болатын. Бұл «Адай» жылқысының тектілігі мен төзімділігін алғаш мойындатқан сәт болды.

Ал 2023 жылы Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес, «Адай» жылқы тұқымы ресми түрде патенттеліп, құқықтық мәртебе алды. Бұл — «Адай» жылқысының тек биологиялық емес, мәдени-рухани құндылық ретінде ұлт мақтанышына айналғанының айқын дәлелі.

Сонымен қатар еліміздегі білікті атбегі Рүстем Досжанов басқаратын Жетісу облысының командасы Жорықтың екі дүркін чемпионы атанып, «Жетісу арғымағы» тұқымының төзімді әрі мықты екенін іс жүзінде дәлелдеген болатын.

Былтыр қыркүйекте V Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының қарсаңында өткен халықаралық «Ұлы Дала Жорығында» Қуат Үсенов жетекшілік ететін Алматы өңірінің командасы бірінші орын алған ресейліктерден небәрі 6 минутқа ұтылып, екінші орынды иемденген еді. Атап өтетін жайт, Ресей командасы таза қанды араб жылқыларымен қатысса, Алматы командасы жергілікті «Алатау» тұлпарларын жарысқа қосты. Бұл — қазақ жылқысының халықаралық деңгейде бәсекеге қабілетті екенін көрсетеді.

Ал биылғы Жорықта әріптесіміз Алтай Бимен бауырымыз Астана қаласының атынан «Қостанай» жылқысымен жасақталған команданы жарысқа қосып, топ жарды. Отандық брендке айналған қостанайлық жылқының ұзақ қашықтықты бағындыра алатынына көптің көзі жетті.

Жалпы, биыл Астана командасының жеңіске жетуі — заңдылық деп ойлаймын. Олай дейтінім, Ас-

аяқтады. Бұл — ерекше назар аударатын оқиға. 2022 жылғы алғашқы жорықта Маңғыстау өңірінің командасындағы төрт бірдей «Адай» жылқысы жеңелі орынға бірінші жеткен еді. Биыл Астана қаласының командасы «Қостанай» жылқыларымен сол көрсеткішті қайталап, жеңімпаз атанды. Бұл — қазақ жылқыларының ұзақ қашыққа шыдамды екенін айғақтайтын дерек.

Сондықтан «Ұлы Дала Жорығы» жылқы тұқымы табиғи ортада сынайтын бірден-бір далалық зертханаға айналды деуге негіз бар. Біздің көздегеніміз де осы.

Тағы бір айта кететін жаңалық — биылдан бастап қазақы жылқы тұқымдарының табиғи төзімділігі мен жорыққа бейімділігін ғылыми тұрғыда дәлелдеуді қолға алдық. Бұл асыл тұқымды жылқыны сақтап, өсімін көбейтуге септігін тигізеді. Осы мақсатта Алматыдағы Қазақ мал шаруашылығы және жемшөп өндірісі ғылыми зерттеу институтымен әріптестік орнаттық. Ғалымдар Жорыққа қатысқан аттардан қажетті анализалып, зерттеу жұмыстарына кірісті. Бұл бастаманың нәтижесін жыл соңында көпшілік назарына ұсынамыз.

— Осы жолғы Жорықтың тағы бір ерекшелігін байқалық. Төрешілер мен ветеринарлар тек отандық мамандардан құрылған екен. Бұл шешімнің себебі не?

— Иә, бұған дейінгі төрт Жорыққа шетелдік мамандарды тарттық. Халықаралық ат спорты ұйымдарымен ақылдаса келе, білікті мамандарды елге шақырып, олармен тығыз жұмыс істедік. Үздік әдіс-тәсілдерін үйрендік. Соның арқасында Жорықтың ерекшелігі мен мән-маңызын терең түсінетін, әділ төрелік жүргізетін отандық білікті мамандар — төрешілер мен ветеринарлардың пулын қалыптастырдық. Расын айту керек, бұл жұмыс оңайға соқпады. Дегенмен нәтижесі қуантарлық.

теринарлар «жарысты жалғастыруға жарамсыз» деп тұлпарын додадан шығарғанда, кейбір команда мүшелері келіспей, дауласатын. Ал осы Жорықта байқағанымыз, ондай қарсылық мүлдем болған жоқ. Керісінше, жарыс барысында шабандоздар өздері тізгін тартып, «биыл дайындығым аздау болды» деп, спорттық этика мен қауіпсіздікті бірінші орынға қойды.

«Ат жақсы да, адам жақсысы да ұзақ жолда сыналады» демекші, 500 шақырымдық сапардың азаматтар мен қазанаттарға салар салмағы зор.

Қазір «Жорық мәдениеті» деген жана ұғым қалыптасты: ат

КӨКЖИЕК

ЖАЗҒЫ ДЕМАЛЫС ЖАЙЛЫ БОЛСЫН ДЕСЕК...

Оқу жылы аяқталып, оқушылар көптен күткен кезекті жазғы демалысқа шықты. Алайда балалардың бос уақытын қызықты әрі пайдалы, ең бастысы қауіпсіз өткізу ата-аналармен қоса, білім беру мекемелерін де аса қатты аландатып тұр.

А Абзал АЛПЫСБАЙҰЛЫ, Ақмола облысы

Балалар демалысының жағдайы аса ауыр халдегі аймақтардың бірі сексен көлді Ақмола облысы дегенге кім сенеді? Бұрабай мен Зерендінің, Сандықтау мен Ереймен-таудың баурайындағы тұмса табиғатты жағалай орналасқан лагерлердің жағдайы күн өткен сайын құлдырап барады.

Балалар және жасөспірімдер туризмі ассоциациясының төрағасы Қайрат Сұлтановтың айтуынша, тек Ақмола облысында ғана сегіз бірдей жазғы лагерь 25 жылдан астам уақыт бойы жұмыс істемейді. Басқа ондаған лагерьдің де жағдайы мәз емес.

— Жұмысы мүлде тоқтаған бұл сауықтыру орталықтарының бәрі кепілде немесе сатылмайды. Барлығының басшылары қалпына келтіру үшін ақша, несие қажеттігін айтады. Егер біз тек Ақмола облысындағы демалыспен қамтамасыз етеді екенбіз. Салыстырмалы түрде айтсақ, былтыр бізде балалардың 4 пайызы ғана демалуға мүмкіндік алды, — дейді Қайрат Сұлтанов.

Ассоциация төрағасының сөзіне сенсек, өңірде соңғы 25 жылдан бері жұмыс істемейтін лагерьлер қайта іске қосылса, 700-ден астам адам жұмыспен қамтылмақ. Сондай-ақ лагерьлердің қайта тірілуі жергілікті азық-түлік өндірушілердің де тауарларының молынан сатылуына мүмкіндік бермек.

— Бәрі тек сауықтыру орталықтарындағы балалардың санын ғана көреді. Бірақ ешкім сол үш айда балалар немен тамақтанды деп сұрамайды. Мәселен, мына статистикаға назар аударсаңыз. Тек екі жарым ай ішінде 7 тоннаға жуық сиыр еті, 3,5 тонна жұмыртқа, 20 мың дана жұмыртқа, 31,5 мың бөлке нан кетеді. Ал егер барлық лагерьді іске қоссақ ше? Өніммен тек курортты аймақтарды ғана емес, балалар лагерьлерін де қамтамасыз ету қажет болады. Мәселен, Беларусь аумағында 220 лагерь бар. Әрбір лагерьлер бізде баяғыда тарап кеткен совхоздар, тіпті кондитерлік фабрикаларға бекітіліп берілген, — деп толықтырды Қайрат Сұлтанов.

Маман пікірінше, балалар лагерьлері мен демалыс орталықтарына, тіпті мемлекет тарапынан да ешқандай қолдау жоқ. Керісінше, салықпен бұғаулап, басқа да қаржылық және бюрократиялық қиындықтардың құрсауында қалған.

— Қазір бізде экономикалық қызметтің жалпы жіктеушінің 5 510-ы бергенін қалаймыз және сол бойынша жұмыс жүргізіп жатырмыз. Бір қызығы, күні бүгінге дейін қала сыртындағы балалар жазғы демалыс лагерьлерінің өз ӘКЖЖ-лары жоқ. Лагерьді нөлден бастап құрғысы келетін кәсіпкерлер бар. Бірақ күні бүгінге дейін ешқандай салық жеңілдігі жоқ. Бізге әлеуметтік тұрғыдан маңызды, яғни балалар демалысы олардың денсаулығы деп емес, таза бизнес өкілі ретінде қарайды. Сондай-ақ мәзірді бекітуін жылдар бойы қақсап сұрап жүрмін. Лагерьлерде әлі күнге мәзірлер бекітілмеген, — дейді Қайрат Сұлтанов.

Аймақтағы лагерьлерді аландатарлық тағы бір аса өзекті мәселе, медициналық кадрлар тапшылығы шешімін таппай келеді. Балалар және жасөспірімдер туризмі ассоциациясы дерегінеше, бүгінде балалардың қала сыртындағы демалысы тек Денсаулық сақтау министрлігімен ғана 11 бұйрықпен реттеледі. Әрі олардың бәрі бір-біріне қарама-қайшы келеді. Лагерьлердің медициналық пунктке лицензиясы болуға тиіс. Алайда балалар сауықтыру орталықтарының 75 пайыздан астамы жеке кәсіпкерлік субъектісі ретінде жұмыс істейді. Ал «Лицензиялау туралы» заңға сәйкес, фармбақылау тек заңды тұлғаларға, ал жеке тұлғаларға тек дәрігер беріледі.

— Сондықтан дәрігер балалар алдында жауапкершілік алғысы келмейді. Екінші

бір мәселе, бүгінде дәл сол ережелерге сәйкес фармбақылау лицензия алу үшін барлығы 7 атау жазады. Ал санитарлық-эпидемиялық бақылау қондырғысыз 43 атауды талап етеді. Яғни, медициналық пунктті жаракату үшін айырмашылығы — 2,5 миллион теңге. Ал біз іс жүзінде жылына 2,5 ай ғана жұмыс істейміз, — деп түйіндеді Қайрат Абайдоллаұлы.

Балалардың жазғы демалысына лагерьлер тапшылығын Ақмола облыстық мәслихатының депутаты Айдын Төребаев та атап өтіп, облыстық мәслихаттың кезекті жиынында аса өткір мәселе көтерді.

— Қосшы қаласында қазір 100 мыңнан астам халық тұрады. 12 мыңнан астам оқушы бар. Бірақ балаларға іс жүзінде лагерь мүлдем жетіспейді. Қалалық білім бөлімінің дерегінеше, 8 мектеп базасында 1-4-сыныптың 5 166 оқушысы мектеп жанындағы лагерьмен қамтылады. Бұл — бастауыш сынып балаларының 93 пайызы. Алайда балалар мәселе орта және жоғары буында оқитын 6 022 бала еш назарсыз қалған. Тек 125 бала әлеуметтік осал топтар есебінен, 10 бала кәсіподақтар қаржысымен, 300-400 бала ата-аналар қаржысының есебінен лагерьлерде демалады. Яғни, қалған мыңдаған бала мүлде демалыссыз қалып отыр. Уақытты сөзбай, нақты іске көшу қажет. Қосшы қаласына балалар лагерін салу — бүгінгі күннің өзекті талабы, — деп түйіндеді сөзін Айдын Бертісбайұлы.

Өңірдегі жазғы лагерьлер мәселесінің өзекті жайын осы салаға жауапты Ақмола облысының Білім басқармасы да мойындады.

— Алдын ала мәлімет бойынша, қала сыртындағы лагерьлерде биыл 15 500 бала (11,6 пайыз) демалады. Бұл былтырмен салыстырғанда мың балаға көп. Облыс аумағында өзге өңірлерден келетін шамамен 3 200 бала демалады. Мемлекеттік лагерьлерге жолдама құны — 40-120 мың теңге, жекеменшік — 100-140 мың теңге аралығында. Қазір лагерьлерде 4 542 педагог жұмыс істеуде, педагог тапшылығы жоқ. Биылғы 20 мамырға дейін қала сыртындағы лагерьлердің барлық қызметкері Бас прокуратураның Құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитеті арқылы сотталығына тексерілді. Әрбір лагерьдің ашылуына санитарлық-эпидемиологиялық қорытынды алу туралы ақпарат Білім басқармасының аққаунттарында бірден орналастырылады, — дейді Ақмола облысы Білім басқармасы басшысының орынбасары Ботагөз Дүйсенова.

Білім басқармасының мәліметінше, аймақта 1 маусымнан бастап «Жас Даурен», «Парус», «Звездный» лагерьлері іске қосылса, 15 маусымға дейін қалған 12 лагерь өз жұмысын жалғастырмақ. Аймақта 1-5-сынып оқушыларына арналған мектеп жанындағы 208 күндізгі лагерьлер бес ауысымда 36 400 баланы қамтымақ. Сондай-ақ 5-9-сынып оқушыларына тамақсыз 350 бейнідік алаңдар жұмыс істейді. Онда 70 939 бала қамтылмақ. Сонымен қатар аймақтағы климаттық жағдайларға байланысты 17 маусымнан бастап шығынсыз түрдегі киіз үй және күркелі (палаткалы) лагерьлерде тағы 4 600 баланы қамту көзделіпті.

P.S.

Қалай дегенмен де, балалардың жазғы уақытта алаңсыз әрі пайдалы демалуына мүмкіндік беретін лагерьлердің жеткіліксіздігі аса қатты сезіліп тұр. Бұл орайда облыс аумағында да, республика көлемінде де ондаған лагерьдің іс жүзінде жабылып қалуы мәселені одан сайын күрделендіріп түскен. Онымен қоса, заңнамалық тұрғыдағы өзгерістердің қажеттілігі мен жауапкершілік талаптарының ақсап тұрғандығы — өз алдына бір төбе. Сондықтан жауапты органдар балалар демалысын ұйымдастыруды бүгіннен қолға алмаса, уақыт сөзбақтауды кешірмейтін ескерсе дейміз...

МӘСЕЛЕ

МИЛЛИОНДАРДЫ ЖҰТҚАН МӘНСІЗ ЖОБАЛАР

Сыр өңірінде бір кездері үлкен сұраныстың қажеттілігінен қолға алынып, салтанатты түрде ашылып, кейіннен жұмысы сиырқұйымшақтанып кеткен жобалар жетерлік.

А Ербақыт ЖАЛҒАСБАЙ, Қызылорда облысы

Негізінен, өңір халқының үмігін ақтамай кеткен мәнсіз жобалардың ашылып-жабылуының нақты себебі көп жағдайда жұмбақ күйде қалып жатады. Алғашында жарнамасы жер жарып, сонында «ку кетті, іс біттінің» күйін кешіп жатқан мұндай серпініс бастамалардың сұрықсыз кейпіне халықтың көзі де, құлағы да үйреніп қалған сияқты. Алайда өкініштісі сол, мұның артында елдің қаржысы мен халықтың үміті жатқаны ескеріле бермейді. Тіпті, кәсіпкерлермен қатар, мемлекеттен қыруар қаржы бөлініп, әкімдіктің жіті бақылауына алынған кейбір бірегей жобалардың да өтеуі қайтпай, мүшкіл күйге түскен сәттері аз емес.

ТАМЫРДАН ТАБЫС ТАУЫП ЖАРЫПТАДЫҚ

Бұған дейін облысқа қарасты Жалағаш ауданында іске қосылған Қызыл мия тамырын өңдеу зауытының келешегінен көпшіліктің күткен үміті зор еді. Он жылдан астам уақыт бойына созбалаңға салынған бұл зауыт төңірегіндегі жырға әлі күнге дейін нүкте қойылар емес.

Мәліметке сәйкес, аталмыш өндіріс орны өңірде индустриалды-инновациялық даму бағдарламасы шеңберінде жүзеге асырылуға тиіс қос жобаның бірегейі саналды. Нақтысын айтқанда, 2014 жылы облыс аумағындағы Жалағаш пен Шиеді аудандарында мия тамырын өңдейтін өндіріс орнын ашу жайы көтерілді. Аталмыш зауыт «Қазақстан-Қытай бірлескен кәсіпорны негізінде құрылатын болды. Соның ішінде Жалағаштағы зауыт қытайлық

«Борихунда» компаниясы мен жергілікті «Бис Групп» компаниясының қаржысы есебінен жүзеге асырылды. Дерекке сүйенсек, зауыттың жалпы сомасы 1,8 млрд теңгені құрайды. Ал кәсіпорынға қажетті 8,75 гектар жер телімі мемлекеттік қолдау шарасы ретінде кәсіпкерлерге берілгені мәлім болды.

Алғашқы жылдардан бастап зауыт жұмысы қуантарлық нәтиже бермеді. Елдің сеніміне селкеу түсті. Осы жылдар аралығында бірнеше мәрте тоқтап, қайта ашылды. Кейбір ақпараттарға сәйкес, алғашында өндіріс орнының толыққанды жұмыс жүргізеуі, үлескерлер арасында туылдаған өзара түсініспеушілік салдарынан екені айтылды. Соның салдарынан, өндіріс орнының жұмысы бірнеше жыл тоқтап қалды.

2017 жылы зауытты ашу жұмысы қайта қолға алынып, оған 115 мың долларға жаңа қондырғылар орнатылды. Сол жылы Қытайға 20 тонна глиширризин қышқылының қара ұнтағы жөнелтілсе, 2018 жылы 13,6 тонна өнім экспортқа шығарылғаны айтылды. Бірақ сол жылы шығарылған өнім құнының әлемдік нарықта арзандауын

желеу етіп, кәсіпорын жұмысы тағы тоқтатылды.

Соңғы мәрте зауыт жұмысын іске қосу мәселесі 2023 жылы сөз болды. Тіпті, сол уақытта өндіріс орны жанынан қосымша 30 жаңа жұмыс орны ашылатыны айтылып қалды. Бірақ бұл бастама да құрғақ сөз күйінде қалды.

Әлі күнге дейін есігіне қара құлып салынған зауыттың келешегі бұлыңғыр тартып тұр. Оның қашан ашылатыны жайында Әкімдік пен облыстық кәсіпкерлік және өнеркәсіп басқармасы тарапынан нақты жауап айта алмай отыр.

«АРАЛЫМ» КЕТТІ АЛЫСТАП

Қызылорда облысына қарасты Арал ауданының орталығында 2014 жылдың желтоқсанында үн шығаратын кәсіпорын қайта іске қосылып, жергілікті жұртшылықты зор қуанышқа бөлеген болатын. Сол кездегі Қызылорда облысының әкімі Қырымбек Көшербаевтың қатысуымен салтанатты жағдайда ашылған бұл өндіріс орнының алға қойған жоспары ауқымды еді. Өндіріс орны жұмыссыздық деңгейін төмендетіп қана қоймай, халықты сапалы отандық өніммен қамтамасыз етеді деп күтілді. Алайда үн зауыты араға бір жылдай уақыт салмастан өз жұмысын қайта тоқтатты.

Негізінен, 2014 жылы жүзеге асырылған бұл жобаның жалпы құны 300 млн теңгені құрайды. Зауытты RANAR VIP PRODUCT ЖШС іске қосты. Сол кезде үн шығаратын

ЖЫЛЫЖАЙМЕН ДЕ ЖАРЫЛҚАЙ АЛМАДЫ

Сыр өңіріндегі 120 жылыжайдың жырға айналғанына біраз жыл болды. Ол жайында тағы бір мәрте еске түсіріп өтсек, бұл шаруа 2012 жылы қолға алынып, осы арқылы халықты арзандатылған көкөніс-бақша өнімдерімен қамтамасыз ету көзделген болатын. Аталмыш кешенге 700 млн-ға жуық қаржы жұмсалғаны да көпке мәлім болды. Сол уақытта бірегей жобаны жүзеге асыруға Аграрлық несие корпорациясы Қызылорда облыстық филиалы бастамашыл болғаны белгілі. Соның негізінде Қызылорда қаласының іргесіндегі «Ягодка» саяжайынан қаз-қатар тізілген жылыжай кешендері бой түзеді. Біз бастамаға өңір халқының үміті мен сенімі жоғары болды.

Бірақ жоба аяқсыз қалып, бүгінде кешендердің жабыркау тартқан күйі көпті аландатып жүр. Өз кезегінде жылыжай құрылысын жүргізуге ниет танытқан кәсіпкерлер лизинг жолмен алынған төлемдерді өтей алмауына байланысты сотқа талап арыз беру жұмыстары қолға алынғаны мәлім болды. Кейінгі жылдары жылыжай құрылысын қайта жалғастыру үшін техникалық зерттеу жұмыстары жүргізіліп, жобаны толық аяқтауға қажетті қаржы көлемі нақтыланып жатқандығы да айтылып қалды. Бірақ жұпыны күйге түскен жылыжай құрылысынан әзірге қозғау болмай тұр. Халықтың жанайқайы сол күйі ескерусіз қалды.

Облыстық Ауыл шаруашылығы және жер қатынастары басқармасы берген мәліметке сәйкес, нақты уақытта өңірде 12,1 гектарды құрайтын 21 жылыжай жұмыс істейді. Соңғы жылдары одан жиналған өнім көлемі 8 мың тоннаны құрап отыр екен. Осы орайда жылыжай жұмысын жолға қоюда мектептер мен жоғары оқу орындарында да үлесі орасан.

Жалпы, Сыр өңіріндегі бір кездері жарнамасы жер жарып, сонында аяқсыз қалып қойған мұндай жобалардың арғысы 10 жылдан астам уақытты құрайды. Дәйтұрғанмен, жолда қалған жобалардың әрбірі қыруар қаржыны сарп еткені әзірге ешкімді ойлантпай тұрған сияқты. Ең қиыны, қомақты ақшаны қалтаға басқандарды жазасыз қалдырып, баянсыз бастаманы жылы жауып қоя салу үйренішті әдетке айналып барады.

Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі Ветеринариялық бақылау және қалағалау комитетінің «Республикалық ветеринариялық зертхана» шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорны (өрі қарай Кәсіпорын) бос орынға орналасуға сұхбаттасу өтетінін жариялайды: — Кәсіпорын бас директорының өндірістік қызмет жөніндегі орынбасары; Үміткерлер хабарландыру жарияланған күннен бастап 15 күнтізбелік күн ішінде келесі құжаттарды тапсыруға тиіс: 1) қоса берілген құжаттардың тізбесімен бірге сұхбаттасуға қатысу туралы өтініш; 2) жеке басын куәландырушы құжатын көшірмесі; 3) фотосымен бірге мемлекеттік және орыс тілдерінде түйіндеме (нақты тұратын мекенжайлары мен байланыс телефондары көрсетілген); 4) лауазымға қойылатын біліктілік талаптарына сәйкес білімі туралы құжаттардың нотариалды расталған көшірмелері; 5) еңбек кітапшасының (ол болған кезде) немесе еңбек шартының көшірмесі не соңғы жұмыс орнынан жұмысқа қабылданғаны және еңбек шартының тоқтатылғаны туралы бұйрықтардың көшірмелері.;	6) сыбайлас жемқорлық қылмыс жасағаны туралы мәліметтердің бар не жоқ екендігі туралы анықтама; Аталған құжаттардың біреуі болмай қалған жағдайда, сұхбаттасуға қатысушының құжаттарын қабылдаудан бас тарту үшін негіз болып табылады. Үміткерлерге келесі біліктілік талаптары қойылады: 1) Мамандығы бойынша жоғары (немесе жоғары оқу орнынан кейінгі) білім: ветеринария (ветеринариялық медицина, ветеринариялық санитария); 2) Еңбек өтілі басқару лауазымында 5 жылдан кем емес; 3) Зертханалық менеджментті, ветеринариялық заңнамасын білуі; 4) Компьютерде және өзге де оргтехникалармен жұмыс істей білуі; 5) Мемлекеттік және орыс тілдерін білуі. Құжаттарды қабылдау жұмыс күндері сағат 9:00-ден бастап 13:00-ге дейін және 14:00-ден бастап 18:00-ге дейін, Астана қ-сы, Республика даңғылы, 50/1, 1- қабат, 109 кабинет мекенжайы бойынша қабылданады, байланыс телефоны, факс 8(7172) 91-61-24, 91-61-14, 91-61-13, эл.пошта: odo-rvl.ast@mail.ru.

ДОДА

10 МАУСЫМ 2025 | СЕЙСЕНБІ

САЙЫС

Оңтүстік Кореяның Чечхон қаласында спорттық гимнастикадан жасөспірімдер мен ерлер арасындағы Азия чемпионаты аяқталды. Ұлттық құрама үш жарыс күнінде жеті жүлде еншіледі. Оның үшеуі – алтын, екеуі – күміс, қалғаны – қола.

ЧЕЧХОНДАҒЫ ЖЕТІ ЖҮЛДЕ

ҮШ ДҮРКІН АЗИЯ ЧЕМПИОНЫ

Иә, 5-8 маусым күндері Оңтүстік Кореяда өткен бәсекеге ерлер мен жасөспірімдер атынан 12 спортшы аттанған-ды. Соның ішінде ерлер арасында 5 спортшы финалға өтті. Нариман Курбанов тұтқалы ат снаря-дындағы жаттығуын мүлтіксіз орындап, Азия чемпионы атанды. Финалда әлемдегі ең күрделі комбинацияны орындағаны тағы бар. Қазылар алқасы гимнастка 14,933 ұпай берді. Бұл – спортшының Париж Олимпиадасынан кейінгі ірі жарысы. Оның айтуынша, осы сарықұрлық чемпионатының жөні бөлек. Оған қоса, Курбанов чемпионатқа қатысқан гимнастардың деңгейі жоғары екенін атап өтті.

«Финал алдындағы дене қыздыру кезінде қателестім. Бірақ ешқандай уайым болған жоқ. Ақтық сында снарядтың қасына барғанда өзіме сенімді болдым, күшім жететінін білдім. Әлемдегі ең күрделі, қиын комбинацияны орындадым. Соның арқасында маусымдағы ең көп ұпайға қол жеткіздім. Қуантарлық нәтиже, жаттығуды әлі де жетілдіре түсеміз», — деді ол.

Расымен, спортшының финал алдында жаттығу кезінде жіберген қателігі жанкүйерді бір сілкіп алды. Өйткені Нариман осы сында топ жарса, үш дүркін Азия чемпионы атанады. Өзі айтқандай, финалда толқыған, дегбірі қашқан атлетті байқамадық. Сабырлы күйінде тұтқалы атына «ініп», өзіне тән стильде «камшы басты». Қос аяқты тұғырда тең ұстап, тепе-теңдік сақтап, ұршықша айналды. Ал осы бір қиын комбинацияны орындап жатқанда қолдаушы біткен демін ішіне тартып отырды. Спортшының қос табаны кілемге тигенше жанкүйер жаны мұрын ұшында тұрғандай. Курбанов болса жеп-жеңіл қимылмен, құламай жаттығуын соңына дейін жеткізді. Одан кейін Оңтүстік Корея өкілі Вун Хурга (14.633 ұпай) күміс медаль бұйырды. Вьетнам өкілі Дан Нгюк Тхен (14.233 ұпай) қола жүлде еншіледі. Ал Курбановпен қатар ересектер арасында сайысқа қатысқан Илияс Әзізов 13,933 ұпай жинап, бесінші орынға тұрақтады.

Былтыр ол Ташкентте өткен Азия чемпионатында 15,600 ұпаймен алтын жүлде алған. Ал 2023 жылы Сингапурде 15,333 ұпаймен топ жарған-ды.

Құрбанов сөзінің жаны бар. Спорт гимнастикасы – Азияда қарқынды дамыған спорт түрі. Оған Париж Олимпиадасында ерлер арасындағы 8 алтынның жетеуі сарықұрлық еншісінде екені дәлел. Одан басқа күміс пен қоланың барын ұмытпаған жөн. Спорт және туризм министрлігінің мәліметінше, Жапония, Қытай гимнастары – кез келген байрақты бәсекенің басты фавориті. Сондай-ақ Қытайдың Тайпейі, Қазақстан, Филиппин, Оңтүстік Корея, Өзбекстан мен

Иордания командасы тұрақты түрде нәтиже көрсетеді.

Үміт артқан атлетіміздің бірі Милад Карими күміс жүлде еншіледі. Еркін жаттығуда әлем чемпионатының қола жүлдегері мұнда да барын салды. Корей жеріне 24 елдің таңдаулы спортшысы келді десек, Карими өзінің бәсекеге қабілетті атлет екенін тағы бір рет дәлелдеді. Жарыс аясында еркін

нің өнеріне 13,800 балл берді. Тағы бір санлақ Нұртан Ыдырысов тұтқалы ат снаря-дында күміс жүлде еншіледі. Ол мұнымен

қоймай қос сырық дисциплинасында үздіктер көшін бастады. Нәтижесінде, ақтық сында 13,933 ұпай иеленді. Осылайша, құрама коржынына үш алтын жүлде түсті. Жасөспірімдердің шабысы алда Қазақстан құрамасының сары құрлықта ғана емес, әлемде де арыға баратынын нұсқағандай.

Азия чемпионатында ерлер құрамасы спорт гимнастикасынан командалық көпсайыста қола жүлдегер атанды. Жүлдені Нариман Курбанов, Милад Карими, Дмитрий Патанин, Роман Маменов, Илияс Әзізов пен Әлішер Тойбазаров иеленді. Олар жалпы 240.301 ұпай жинады. Бірінші орында Жапония құрамасы (253.002 ұпай), ал

қоймай қос сырық дисциплинасында үздіктер көшін бастады. Нәтижесінде, ақтық сында 13,933 ұпай иеленді. Осылайша, құрама коржынына үш алтын жүлде түсті. Жасөспірімдердің шабысы алда Қазақстан құрамасының сары құрлықта ғана емес, әлемде де арыға баратынын нұсқағандай.

Финал алдындағы дене қыздыру кезінде қателестім. Бірақ ешқандай уайым болған жоқ. Ақтық сында снарядтың қасына барғанда өзіме сенімді болдым, күшім жететінін білдім. Әлемдегі ең күрделі, қиын комбинацияны орындадым. Соның арқасында маусымдағы ең көп ұпайға қол жеткіздім.

екінші орында Қытай құрамасы (248.265 ұпай) тұр. Жасөспірімдер арасындағы командалық көпсайыста да құрама жігіттері қола медаль еншіледі. Жүлдерлер қатарында Нұртан Ыдырысов, Роман Хегай, Артём Ковалев, Владислав Бабушкин, Андрей Терман және Өмірсерік Досжан бар. Мұнда да бірінші орынды Жапония иеленсе, Оңтүстік Корея құрамасы екінші орынға тұрақтады.

Ел құрамасы былтырғы XI Азия чемпионатында жалпы есепте

3-орын алған-ды. Ерлер, әйелдер, жасөспірімдер қосылып 3 алтын, 4 күміс және 2 қола медаль иеленген. Осылайша, Ташкент турнирінде жалпы есепте Қытай мен Филиппин алтын мен күмісті өзара бөліскен еді. Ал осы жолы Әйелдер арасындағы сайыс 12-15 маусым аралығында өтеді. Қазір құрама қыздары тыңғылықты дайындық жүргізіп жатыр.

Естерінізде болса, былтыр Ташкентте Аида Құрбанова Әйелдер арасында Азия чемпионатының алғашқы жүлдесін тарту еткен. Биыл Аида Құрбанова, Дарья Ясинская, Медина Қапбасова, Арина Лебедева, Эвелина Ежова Чехонда жүлдеге таласып көрмек. Алда Әйелдер құрамасының нәтижесін бақылаймыз.

Қош, спорт гимнастикасы бекзада спорт түрі. Өмі мамандардың айтуынша, бастапқыда осы спорт түріне икемделген бала кейін баска спортқа еркін ауысады. Нариман Курбанов Париж Олимпиадасынан күміс медаль еншілеген соң аталған спорттың елдегі беделі көтерілді. Көбіне ата-аналар ұл-қызын таны-мал спорт түріне жетектеп аппараты-ны белгілі. Сондықтан дәрігерлер баланы ерте жастан бокс не дзюдоға

қоймай қос сырық дисциплинасында үздіктер көшін бастады. Нәтижесінде, ақтық сында 13,933 ұпай иеленді. Осылайша, құрама коржынына үш алтын жүлде түсті. Жасөспірімдердің шабысы алда Қазақстан құрамасының сары құрлықта ғана емес, әлемде де арыға баратынын нұсқағандай.

Финал алдындағы дене қыздыру кезінде қателестім. Бірақ ешқандай уайым болған жоқ. Ақтық сында снарядтың қасына барғанда өзіме сенімді болдым, күшім жететінін білдім. Әлемдегі ең күрделі, қиын комбинацияны орындадым. Соның арқасында маусымдағы ең көп ұпайға қол жеткіздім.

жетелеп апармай, бас сүйек катайған соң 11-13 жас аралығында беру-ді құптайды. Елімізде спорт гимнастикасы үйірмелері балаларды 4-5 жасынан бастап қабылдайды. Оның үстіне, баска спорт түрімен салыстырғанда жарақат алу ықтималы төмен. Париж Олимпиадасының күміс жүлдегері де жүрген жерінде спорт гимнастикасының қыр-сырын айтып, жеткіншектерді бекзада спортқа бейімдеуге тырысады.

Айбике ЖАНАСЫЛ

ТОПЖАРҒАН

ӨЗБЕКСТАН ӘЛЕМ ЧЕМПИОНАТЫНА БАРАДЫ

Күні кеше ғана Өзбекстан футболшылары Абу-Дабиде БАӘ құрамасымен 0:0 есебімен тең түсті. Бұл нәтиже жолдама алуға жеткілікті болды.

Әсет ҚАЛИ

Матч барысында БАӘ Өзбекстан құрамасының қақпасына екі рет қауіпті соққы жасаған. Екі сәтте де қақпашы Өткір Юсупов қақпаны голдан сақтап қалды. Осылайша, матчтың үздік ойыншысы марапатына ие болды. Ойыннан соң Юсупов: «Әлем чемпионатына шығу алдымызға қойылған мақсат еді. Бұл мақсат бізге арман болып қала ма деп уайымдаған едік. Бақыттымыз. Халқымыздың дұғасы қабыл болды» деді.

Азия футбол қауымдастығына мүше Өзбекстан құрамасы жолдамаға Иран, БАӘ, Катар, Қырғызстан, Солтүстік Кореямен бір топта жаға жыртысты. Ережеге сай, топтан үздік шыққан екі құрама әлем кубогына тікелей жолдама алады. Иран 8 ойынның бірде-бірінде жеңілмей, наурыз айында-ақ әлем кубогына лицензияны иеленген. Ал екінші жолдамаға Өзбекстан, БАӘ, Катар үміткер еді. Өзбекстанның дәл осы екі қарсыласымен екі ойыны қалған. Өзбек футболшыларына екі матчтың бірінде тең ойнаса жеткілікті еді. Осылайша, бұл топта Иран 20 ұпаймен, Өзбекстан 18 ұпаймен әлем кубогына тікелей лицензия иеленді.

Өзбекстан әлем чемпионатына Орталық Азиядан қатысатын алғашқы ел атанды. Бұл елдің құрамасын қазір жергілікті маман Тимур Кападзе жаттықтырады.

Бұған дейін әлем чемпионатына 32 ел қатысып келген еді. FIFA 2026 жылдан бастап әлем кубогына 48 ел қатысады деген шешім қабылдаған. Осыдан соң Азия құрлығына берілетін жолдама саны бесеуден сегізге артқан еді.

РОЛАН ГАРРОС ТАРИХЫНДАҒЫ ЕҢ ҰЗАҚ МАТЧ

Франция астанасы Парижде теннистен Ролан Гаррос турнирі мәресіне жетті. Ерлер арасындағы жекелей сында әлемнің екінші ракеткасы – испаниялық Карлос Алькарас өзінің карьерасында екінші рет «Ролан Гаррос» турнирінің чемпионы атанды. Ол бес сетке созылған тартысты матчта әлемдік рейтингтің көшбасшысы, италиялық Янник Синнерді жеңді.

Кездесу 5 сағат 31 минутқа созылды. Есеп: 6:7 (4:7), 4:6, 6:4, 7:6 (7:3), 7:6 (10:2).

Бұл – қос теннисші арасындағы 12-матч болды, Алькарас Синнерді сегізінші мәрте жеңіп отыр. Карлос «Ролан Гаррос» турниріндегі чемпиондық атағын қорғап қалды. Дегенмен жеңіліске өте жақын тұрған еді. Төртінші сетте Синнер есепте 5:3 болып алда келе жатып, 40:0 есебімен үш матчбол иеленген еді. Алайда Алькарас барлығын қайтарып, кездесуді бесінші сетке жеткізді. Ал соңғы партияда Алькарастің өзі брейкпен алда келе жатып, есесін жіберіп қойды. Ақырында бәрі супер тай-брейкте шешілді, онда италиялық теннисшінің ойыны мүлде жұрмей қалды.

Карлос Алькарас осымен «Үлкен дулыға» турнирлеріндегі бесінші трофейін жеңіп отыр. Ол екі мәрте «Ролан Гаррос» пен «Уимблдонды» ұтып, сондай-ақ US Open турнирінің де жеңімпазы атанған. Испаниялық теннисші әзірге «мейджорлар» финалында бірде-бір рет жеңіліп көрмеген.

«Айқын-Литер» ЖШС ұжымы белгілі жазушы, публицист, аудармашы **Максот ІЗІМҰЛЫНЫҢ** қайтыс болуына байланысты отбасының қайғысына ортақтасып, көңіл айтады.

AIQYN

Меншік иесі – «Айқын-Литер» ЖШС

Директор – Талғат ЕШЕНҰЛЫ

Бас редактор – Амангелді ҚҰРМЕТ

Гүлзина БЕКТАС – Бас редактордың бірінші орынбасары

Ботагөз МАРАТҚЫЗЫ – Шығарушы редактор

Елдар ҚАБА – Секретариат меңгерушісі

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:
Абзал АЛПЫСБАЙҰЛЫ – Ақмола облысы
Алтынай БАУЫРЖАНҚЫЗЫ – Алматы қаласы
Саятхан САТЫЛҒАН – Жамбыл облысы
Әдебиет БЕЛГІБАЙҰЛЫ – Қарағанды облысы
Назгүл НАЗАРБЕК – Шымкент қаласы
Жаннат ҚАЙЫРҒОЖИНА – Батыс Қазақстан облысы
Ербақыт ЖАЛҒАСБАЙ – Қызылорда облысы
Банн ЖАНҰЗАҚ – Атырау облысы

«АЙҚЫН» ГАЗЕТІНІҢ ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ:

Кәсіпорындар, мекемелер үшін – 15102
Зейнеткерлер, соғыс ардагерлері үшін – 55102
Жеке жазылушылар үшін – 65102

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:
8(701) 675-42-14, 8(7172) 72-95-31
reklama.aikyn@gmail.com

ЖАЗЫЛУ ЖӘНЕ ТАРАТУ БӨЛІМІ:
8(771) 804-61-32
podpiska.alt@gmail.com

Газет аптасына 3 рет шығады

Газет «Айқынның» компьютер орталығында беттелді

ТАРАЛЫМЫ: 40 000

Тапсырыс №4602
Астана қ. «Медиа-холдинг «ERNUR» ЖШС
Сілеті көшесі 30,
тел.: 8(7172) 99-77-77
Алматы қаласы, «Алматы-Болашақ»АҚ
Мұқанов көшесі, 223 Б
Шымкент қ. «ERNUR-print» ЖШС,
Әлімқұлов көшесі 22,
тел.: 8(7252) 53-06-66, 54-07-47 ішкі 114,

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

010000. Астана қаласы, Қонаев көшесі, 12/1
Байланыс телефоны: Астана қ. (7172) 72-95-46
e-mail: aikyngazeti@gmail.com, aikyn_nurmedia@mail.ru

• Редакция авторлар мақаласы мен жарнама мазмұнына жауап бермейді.
• Авторлар қолжазбасы өңделмейді және кері қайтарылмайды.
• Көлемі үш компьютерлік беттен асатын материалдар қабылданылмайды.
• «Айқын» жарияланған материалдарды көшіріп немесе өңдеп басу үшін редакцияның жазбаша рұқсаты алынып, газетке сілтеме жасалуы міндетті.

Кезекші редактор – Кәмила ДҮЙСЕН